

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2016-2019

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jakub Teubner

**Odborné vzdělávání a profesní příprava žáků ZP na
SŠaMŠ A.Klara**

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Josef Novotný, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2016-2019

BACHELOR THESIS

Jakub Teubner

**Vocational education and professional preparation of
visually impaired pupils at the Secondary School and
Kindergarten of Aloys Klar.**

Prague 2019

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Josef Novotny, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jakub Teubner

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Josefu Novotnému, CSc. za připomínky, čas a vedení práce.

Anotace

Práce pojednává o tématu zrakově handicapovaných osob, jejich možnostech a schopnostech ke vzdělávání. Každý jedinec má právo na vzdělání a je otázkou, jak jsou v současnosti nastavená pravidla pro plnění tohoto práva současné společností.

Autorem práce jsou v teoretické části vysvětleny a popsány teoretická východiska, speciální pojmy a také metody ve speciálním školství zaměřeného na tyflopédii. V praktické části je cíleno na střední školu, její studenty a možnosti vzdělávání. Na závěr jsou zhodnoceny postoje a vnímání samotných jedinců.

Klíčová slova

Funkční klasifikace, oftalmopedie, škola, tyflopédie, tyfloservis, zrak, zrakové vady.

Annotation

The thesis deals with the topic of visually impaired people, their possibilities and abilities to education. Everyone has the right to education, and it is a question of how the rules are currently set up for the implementation of this right by the current society.

The author explains and describes in the theoretical part of the thesis the background, special terminology as well as methods in special education focused on typhlo-pedagogy. In the practical part, a focus is put on high school, its students and the possibilities of education. Finally, the attitudes and perceptions of the individuals themselves are evaluated.

Keywords

Functional classification, ophthalmology, school, typhlo-pedagogy, typhlo-service, vision, visual defects.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 CHARAKTERISTIKA OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM.....	10
1.1 Klasifikace osob se zrakovým postižením.....	11
1.2 Funkční klasifikace.....	12
1.3 Historie zrakově postižených osob.....	13
2 OFTALMOPEDIE.....	17
2.1 Zrakové vady, definice jednotlivých skupin.....	18
3 PODPORA ZRAKOVĚ POSTIŽENÝM JEDINCŮM.....	22
3.1 Pedagogicko-psychologická poradna.....	23
3.2 Speciálně poradenské centrum.....	24
3.3 Středisko rané péče.....	26
3.4 Organizace, které pomáhají prostřednictvím neziskových sektorů.....	28
4 VZDĚLÁVÁNÍ JEDINCŮ SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM.....	32
4.1 Hodnocení žáků.....	34
4.2 Formy vzdělávání.....	35
4.3 Speciální pomůcky.....	37
5 STŘEDNÍ ŠKOLA A MATEŘSKÁ ŠKOLA ALOYSE KLARA.....	39
5.1 Vzdělávání žáků na střední škole Aloyse Klara.....	40
5.2 Historie školy.....	42
PRAKTICKÁ ČÁST.....	47
6 VÝZKUM, METODOLOGIE.....	47
6.1 Cíle výzkumu, hypotézy, metody sběru dat a jejich zpracování.....	48
7 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ, VYHODNOCENÍ.....	51
8 ROZHOVORY, JEJICH PRŮBĚH.....	69
8.1 Vyhodnocení rozhovorů a dotazníkového šetření, shrnutí výzkumu.....	72
ZÁVĚR.....	74
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	75

SEZNAM ZKRATEK	77
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	78
SEZNAM PŘÍLOH.....	79

ÚVOD

Zrak je jedním ze základních smyslů, kterým člověk disponuje a dokáže si jeho pomocí zajistit kvalitní život, péči o sebe samého, i jiné, běžně dostupné aktivity. Zrak je jedním ze smyslů, bez kterého si většina lidí nedokáže představit žít plnohodnotný život.

Ne všichni však mají tento dar vidění a musí se přizpůsobit situaci, ve které se nacházejí. Někomu to jde lépe, někomu hůře, vždy však záleží na dalších okolnostech, které se buď ovlivnit dají, nebo nedají. Vždy si ale člověk s handicapem oslabeného zraku najde cestu, aby se mu žilo lépe. Říká se, že pokud lidem chybí jeden ze základních smyslů, mají o to víc vyvinutější smysl jiný. U lidí se zrakovým postižením je patrné a obecně známé, že mají vyvinutější sluch a hmat. Pomocí těchto dvou smyslů se dokáží ve svém životě lépe orientovat.

V předkládané bakalářské práci se budeme věnovat osobám se zrakovým postižením. Chceme zacílit na možnosti jejich vzdělávání, pomocí kombinací výzkumných metod chceme také zjistit, jak sami vnímají své možnosti při vzdělávání, zjistíme jejich důvody pro sebevzdělávání a najdeme odpovědi na cíl práce. Chceme zjistit schopnosti a předpoklady žáků střední školy k výkonu jejich budoucí profese. V kazuistikách si popíšeme, co žáky, potažmo studenty střední školy, motivovalo k výběru profese, kterou si zvolili.

V první části práce popíšeme teoretická východiska, krátce zmíníme přístup k handicapovaným osobám z historického pohledu, charakterizujeme osoby se zrakovým postižením, definujeme jednotlivé skupiny zrakového postižení a popíšeme stav legislativy, kde se zaměříme na podporu zrakově handicapovaných jedinců.

V praktické části práce se zaměříme na výzkum, kde si přesně definujeme cíl, charakteristiku respondentů, také výzkumné metody a stanovíme si hypotézy.

Na závěr práce vyhodnotíme a shrneme získaná data, podle kterých si buď potvrdíme, nebo vyvrátíme stanovené hypotézy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

Odborná literatura rozlišuje zrakové postižení pomocí jednotlivých měřítek, podle kterých je člověk mající zrakové postižení klasifikován. V rámci této práce bude prezentována klasifikace medicínská a funkční. K tomu, aby mohla být klasifikována zraková postižení podle výše uvedených klasifikací a aby byl vytvořen ucelený pohled na jednotlivé osoby mající zrakové postižení, je nejdříve důležité charakterizovat příslušného jedince, který je považován za osobu, která má zrakové postižení.

Osoby, které mají zrakové postižení, náleží do kategorie jednotlivých osob, které vyžadují zvláštní typ péče. Jedná se o děti, mladistvé a dospělé. Defekt těchto jedinců spočívá v poruše zrakového analyzátoru, a to v takovém rozsahu, že dochází k postižení zrakového vnímání, a to v důsledku vady zraku. Osoba, která má zrakové postižení, může trpět oční vadou, popřípadě chorobou, kdy i po provedené optimální korekci je stále zrakové vnímání narušeno takovým způsobem, že jí dělá problémy v běžném životě.¹

Počet osob s těžkými zrakovými vadami v porovnání s jiným typem postižení není tak vysoký, i přes skutečnost, že nevidomost bývá považována v obecném slova smyslu za jeden z nejtěžších typů handicapu. Je to zejména z toho důvodu, že nejvíce informací získává člověk prostřednictvím zraku. Zraková postižení narušují zejména kognitivní funkce včetně orientace a motoriky v rámci životního prostředí, a to i s emocionálním a sociálním vývojem osobnosti.²

¹ FINKOVÁ, Dita, L. LUDÍKOVÁ a V. RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 38. ISBN 978-80-244-1857-5.

² KVĚTOŇOVÁ, L.: *Základy oftalmopedie*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 7. ISBN 80-210-0667-6.

1.1 KLASIFIKACE OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

Medicínskou klasifikaci osob mající zrakové postižení vytváří Světová zdravotnická organizace – WHO. Základ pro mezinárodní klasifikaci WHO je tvořen dvěma největšími stavebními základy, kterými jsou: MKN – Mezinárodní klasifikace poruch, disabilit včetně handicapů a MKF – Mezinárodní klasifikace funkčních schopností a zdraví.

K zachycení přesného zdravotního stavu jedinců, kteří trpí zrakovým postižením, se využívá oční vyšetření. Pomocí očního vyšetření se zjišťuje zraková ostrost do dálky, tak zvaný vizus. K vyšetření se užívají různé typy tabulek neboli optotypů, ze kterých pacient čte ve vzdálenosti pěti nebo šesti metrů. Vizus je zpravidla udáván ve zlomku. Čítecitel udává vzdálenost v metrech, ze které jedinec čte a jmenovatel udává vzdálenost, ze které čte stejnou velikost písmene osoba bez zrakového postižení. Ideální hodnotu má vizus například 6/6.

Pomocí této diferenciacce je možné zkoumat také zorné pole. To může být zúženo, omezeno, nebo v něm může docházet k lokálním skotomům v důsledku celkové zrakové vady. Dle Světové zdravotnické organizace v mezinárodních statistických klasifikacích nemocí, včetně přidružených zdravotních problémů v desáté revizi, je možné řadit zdravotně postižené osoby do 1 z 5 kategorií zrakového postižení. Těmito kategoriemi jsou:³

- **střední slabozrakost** – jde o zrakovou ostrost, která má nejlepší možnou korekci – maximum je menší než 6/18, tj. 0,30; minimum je rovné, popřípadě lepší než 6/60 (0,10); 3/10 – 1/10. Je to označováno jako kategorie zrakového postižení číslo 1,
- **silná slabozrakost** - jde o zrakovou ostrost, která má nejlepší možnou korekci – maximum menší než 6/60 (0,10); minimum je rovné, popřípadě lepší než 3/60 (0,05); 1/10 – 10/20,

³ FINKOVÁ, Dita, L. LUDÍKOVÁ a V. RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 38. ISBN 978-80-244-1857-5.

- **těžce slabý zrak** – tuto kategorii dělíme do dvou oblastí – zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí – maximum menší než 3/60 (0,05), minimum je rovné, popřípadě lepší než 1/60 (0,02); 1/20 – 1/50 – kategorie třetího stupně zrakového postižení a druhá možnost je koncentrické zúžení zorného pole obou očí pod 20 stupňů, popřípadě jediné zdatné oko pod 45 stupňů,
- **praktická nevidomost** – jde o kategorii zrakového postižení číslo 4, nejlepší možná korekce – 1/60 (0,02), 1/50 až světlocit, popřípadě omezení v rámci zorného pole do pěti stupňů kolem centrální fikce i přes skutečnost, že centrální fikce není a nemusí být postižena,
- **úplná nevidomost** – jde o stav ztráty zraku, který zahrnuje stav od naprosté ztráty světlocitu až do zachování světlocitu s chybnou světelnou projekcí, jde o kategorii 5. stupně zrakového postižení.

Ve speciálních pedagogických literaturách se uvádí, že v rámci vzdělávacích účelů bývá nejvíce používána níže uvedená čtyřstupňová klasifikace: slabozrakost, zbytek zraku, nevidomost a porucha binokulárního vidění.⁴

1.2 FUNKČNÍ KLASIFIKACE

Funkční klasifikace a její specifičnost závisí na posuzování denní aktivity různého charakteru u jedinců, kteří mají postižení zraku. Posuzuje se například v oblasti psaní a čtení textů, šití apod. Diagnostiky jsou analyzovány prostřednictvím přenosů informačních obsahů mezi lidmi, orientace, pohybu a dalších činností.

U funkčních klasifikací jsou rozlišovány dva základní typy technik, pomocí kterých jsou aktivity vykonávány:⁵

- technika, která plně zapojuje zrakovou percepci,

⁴ FINKOVÁ, Dita, L. LUDÍKOVÁ a V.RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 42. ISBN 978-80-244-1857-5.

⁵ PRÁZDNÁ, R.: *Význam výpočetní techniky v procesu edukace žáků a studentů se zrakovým postižením*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2009, s. 14.

- techniky nevizuální – postupy bez zrakových kontrol, postup pomocí částečného zapojení zraku, jde o techniku ve spojení se specifickou podmínkou osvětlení, kontrastu apod.

Dle A. L. Corne má funkční klasifikace zdravotního postižení snahu zahrnout veškeré faktory, které mají možnost vymezit zrakové postižení. Zmiňuje tak zvaný trojdimenzionální model faktorů funkčního vidění:

- dimenze vizuální dovednosti – do této skupiny se zařazuje například zraková ostrost, šíře zrakového pole, zpracovávání světla a barev, CNS funkce apod.,
- dimenze vizuálních vnějších podnětů – do této skupiny zahrnujeme zejména vlastnost sledovaného objektu, barvy, kontrasty, dobu trvání působení podnětů, rychlosti zpracování, prostory (jako jsou obrysy, velikost apod.) nebo osvětlení,
- individuální předpoklady a jejich dimenze – jako například kognitivní funkce, integrování všech jednotlivých složek každého z jedinců, například získané zkušenosti, reakce, chování apod.⁶

1.3 HISTORIE ZRAKOVĚ POSTIŽENÝCH OSOB

Jedno ze starých známých rčení říká, že abychom mohli správně chápat současnost či nové věci, je nutné, abychom pochopili věci minulé či starší. To se dotýká de facto všech sfér života současné moderní společnosti. Týká se to i handicapovaných osob, které mají handicap od narození, nebo osob, u kterých se handicap dostavil v průběhu jejich života.

Speciální pedagog Josef Slowík se zabývá ve své knize obecnými, jednotlivými přístupy v rámci lidské společnosti, zaměřuje se na lidi se zdravotním postižením, a to od starověku až po současnost. Období, jako je například starověk, je velmi často spojováno se zbavením se nemocných jedinců včetně postižených, kteří by byli společností zavrženi, či legálním způsobem zlikvidováni. Starověká Sparta byla známá zejména zabíjením slabších dětí. Probíhalo to shovením dítěte ze skály, a to proto, že by děti nebyly schopny vydržet tvrdou výchovu. Starověký Řím ponechával osud na vůli otců. Bylo jen na otcově

⁶ PRÁZDNÁ, R.: *Význam výpočetní techniky v procesu edukace žáků a studentů se zrakovým postižením*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2009, s. 18.

rozhodnutí, jak s dítětem naloží. Takto se chovali ke slabým dětem z důvodu snahy o to, aby rodina přežila, včetně kompletního rodu a národa. Pokud by se rodina měla o takové dítě starat, tento proces by pro ni znamenal velkou finanční přítěž.⁷

Postupně, při vývoji jednotlivých myšlenkových proudů, ale také prostřednictvím filozofických názorů či ideologických směrů, se vyvíjel podobným způsobem i vztah společnosti ke znevýhodněným jedincům. Ve středověku byl pohled na potřebného jedince, jako na milosrdenský objekt, charakterizován zejména pro křesťanskou oblast. Ta zaujímala ochranný postoj včetně pomoci, která přicházela zejména ze stran církve a státu. Objevují se klášterní špitály včetně hospiců. *„Jelikož úroveň péče včetně pomoci byla různá i v přístupu ze strany pečujících osob vůči nemocným či postiženým, včetně projevů v oblasti chování v rámci společnosti k handicapovaným osobám, docházelo v tomto období k obohacení, a to o nejednu z pozitivních variant.“*⁸

První ze skupin, které se věnovala speciální péče, a to z důvodu její specifčnosti včetně upnutí zájmu ze strany nejširší společnosti, byla označována skupinou slepců. Za slepou osobu byl považován každý z jedinců, který trpěl vážnými zrakovými nedostatky, které mu neumožňovaly „normální“ fungování v tehdejší společnosti. Ne vždy se ale byla společnost včetně církve schopna o člověka, který oslepl v průběhu svého života, například během války, náležitým způsobem postarat. Ponechala ho osudu a tito jedinci si na své základní potřeby museli vydělávat žebráním.

Vědecké poznání se rozvíjí v období novověku, kdy se již nejedná o myšlenku duchovního povznesení, ale dochází ke zkoumání tělesných struktur, včetně jednotlivých funkcí. Rozvoj medicíny umožňuje nástup přímé programové péče o handicapovanou osobu a dochází ke specializaci na osoby, které mají různé druhy postižení.

Přelom 19. a 20. století (u nás doznívalo ještě na konci osmdesátých let) je vyznačován jako forma propojení léčby a výchovy včetně vzdělání. Mezi významné osobnosti této

⁷ SLOWÍK, J.: *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. Pedagogika, s. 14. ISBN 978-80-247-1733-3.

⁸ Tamtéž, s. 14.

doby patřil zejména Jan Deyl – český oftalmolog. Zaměřoval se na propagaci nutnosti vzdělávání nevidomých ve školách, a to v jejich rodném jazyce.

I když ve většině případů byla tak zvaná snaha o znovu-uschopenění handicapovaných lidí pro běžný život v rámci společnosti pokroková, je nutné konstatovat, že měla i své stinné stránky. Osoba, která nebyla schopna mít potřebné schopnosti v určité míře a stanovené době, se stávala docela často objektem péče institucionálního charakteru. Jednalo se například o umístění jedince do ústavního zařízení. Majoritní společnost měla snahu jednotlivé typy postižení výrazným způsobem segregovat. „*Následky máme zřetelné do dnešní doby, a to zejména v postoji starší generace.*“⁹

Ze strany společnosti převládal zejména až do konce druhé světové války přístup dvojího metru vůči osobě, která má zdravotní postižení. Jedním z nich byl medicínský přístup. Zaměřoval se zejména na zdravotní postižení, a to z medicínského hlediska. Prvotním úkolem bylo odstranění nemoci nebo příčiny, která stála za postižením daného jedince. O druhém přístupu mluvíme jako o charitativním přístupu, jednalo se zejména o laskavost či milosrdenství.

Po skončení druhé světové války se dle Slowíka společnost více zajímá o prevence vzniku těchto postižení. Má snahu předcházet skutečností, aby se dítě s jakoukoliv vrozenou vadou, popřípadě poruchou, vůbec nenarodilo. Postupně se objevují první z náznaků možnosti integrace znevýhodnění osoby do komplexní společnosti.¹⁰

Tyto tendence se do naší republiky dostávají až v průběhu devadesátých let minulého století. Vzniká velké množství složitých otázek v několika oblastech. Jde především o oblasti prevence a hlediska přijetí handicapovaného jedince do společnosti, kde působí většinová populace. „*Hlavní úkol společnosti nespočívá již v zajištění přežití uvedených*

⁹ SLOWÍK, J.: *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. Pedagogika, s. 15. ISBN 978-80-247-1733-3.

¹⁰ Tamtéž, s. 15.

osob, ale umožnění, aby v co největším měřítku docházelo k naplnění jejich komplexního potenciálu.“¹¹

V tomto období se velmi rychle rozvíjí tak zvaná gerontotyflogedie. Její hlavní představitel, J. Jesenský, je autorem rozvoje prostorové orientace včetně samostatného pohybu zrakově postižených osob. V současnosti již nejde u zrakově postižených osob o to, aby jen přežívali, ale o skutečnost, aby mohli bez obtíží většího charakteru žít smysluplným životem v kompletní společnosti.

U celé řady autorů se setkáváme s faktem, že se zabývají lidskou populací a její společností, kdy tato společnost má mezi sebou i osoby, které jsou odlišné od většiny. Tito autoři popisují historii péče o zrakově postižené osoby spíše obecnějším pohledem, ale jsou tací, kteří se zaměřují na období přelomu minulého a předminulého století. Nabývají přesvědčení, že společnost je již takového názoru, že hodnota lidských práv je pro všechny občany stejná, a to bez ohledu na skutečnost, zda se jedná o jedince, který má zdravotní postižení, či nikoliv. Hlavní úkol společnosti spočívá zejména v tom, aby jedinci dosáhli v co největší míře naplnění svého potenciálu, nikoliv pouze zajištění přežití.

¹¹ ČERMÁK, M.: *Projevy a formy diskriminace osob se zdravotním postižením. 1. vyd. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, 2012, s. 10. ISBN 978-80-87181-08-9.*

2 OFTALMOPEDIE

Oftalmopedie je obor, který patří do speciální pedagogiky. Zaměřuje se na výchovu, vzdělání a rozvoj osob, které mají zrakové postižení. Hlavní cíl tohoto oboru je zajištění maximálního rozvoje osobnosti jedinců, kteří mají zrakové postižení. To znamená nejen se zaměřením na dosažení nejvyššího stupně socializace a zajištění adekvátních podmínek pro edukace, ale také se zaměřením na přípravu na povolání s následným pracovním zařazením včetně plnohodnotného uplatnění ve společnosti.¹²

Světová zdravotnická organizace považuje člověka se zrakovým postižením za takovou osobu, která má postižené zrakové funkce i po absolvování medicínské léčby, popřípadě po korigování standardních refrakčních vad a je u ní zraková ostrost na horší úrovni než 6/18 až po světlocit, popřípadě může být ještě zorné pole omezeno pod deset stupňů v rámci centrální fixace. Tímto termínem jsou charakterizovány osoby, které poškození zraku nějakým způsobem ovlivňuje v běžném životě, a u kterých je běžná optická korekce nedostačující.

Zraková vada s lehčím stupněm se vyskytuje u jedinců, kteří vidí dobře s pomocí dioptrických brýlí a bez obtíží zvládají každodenní činnosti a netrpí omezením v přístupu k informacím. Dále pak v rámci orientace samotného pohybu a též v pracovním uplatnění včetně sociální oblasti.

Pro určení vzniku, včetně stupně zrakového postižení, je velmi důležitá doba, kdy toto postižení jedinec utrpěl. Čím dříve je zasažen vývoj oka, tím je postižení náročnější a závažnější. Dělení vzniku zrakových vad je následující:

- zrakové postižení, které vzniklo v prenatálním, perinatálním nebo postnatálním období, a to jako poškození zraku v důsledku oční choroby,
- zrakové postižení, které vzniká kvůli dědičnosti,
- zrakové postižení, které vzniká v rámci života daného jedince.

¹² FINKOVÁ, Dita, L. LUDÍKOVÁ a V. RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 186. ISBN 978-80-244-1857-5.

Aby byly vady lépe pochopeny, uvádí se následující dělení – vada získaná a vada vrozená a dědičná.

Vady dle doby vzniku¹³

Vrozené vlivy – dělí se na endogenní a exogenní

Endogenní – neboli dědičné příčiny, pokrývají cca 20 % vrozených vad, velmi často se objevují u diagnóz jako je těžká krátkozrakost, astigmatismus, vrozený šedý zákal apod.

Exogenní – objevují se především v době těhotenství, během porodu nebo po porodu a mohou vést ke vzniku retinopatie nedonošených

Vlivy získané – tyto vady vznikají v průběhu lidského života, jejich zárodek a původ je v onemocnění daného jedince, jde například o diabetes, roztroušenou sklerózu apod. Velmi často se objevují také v závislosti na prodělaných úrazech oka.

Dle příčiny¹⁴

U zrakové vady je velice důležitá specifikace příčiny těchto vad, a to proto, abychom mohli určit, jestli porucha zasahuje zrakový orgán po jednotlivých částech, nebo jako celek. Vady se dělí na – orgánové vady (vada čočky nebo sítnice) a funkční vady (porucha binokulárního vidění, jako je například tupozrakost, strabismus a jiné).

2.1 ZRAKOVÉ VADY, DEFINICE JEDNOTLIVÝCH SKUPIN

Vada zraku může být diagnostikována po komplexním vyšetření, které provádí lékař se specializací očního lékařství – oftalmolog.

Slabozraké osoby

Slabozraké osoby fungují jako kategorie osob, které jsou zrakově postižené. Do této oblasti patří děti, mladiství i dospělí. Jejich vady zraku spočívají ve vadách a poruchách

¹³ HAMADOVÁ, P., L. KVĚTOŇOVÁ, Z. NOVÁKOVÁ: Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání, 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 35. ISBN 978-80-7315-159-1.

¹⁴ Tamtéž, s. 37.

orgánů, které jsou takového rozsahu, kdy dochází k postižení zrakového vnímání. Tomuto postižení se říká stupeň slabozrakosti.

Slabozrakost je dle Novohradské zrakovou orgánovou poruchou, která má důležitý vliv na kvalitu zrakového vnímání. Tato porucha jedincům činí potíže v rámci běžného života a vyznačuje se sníženou rychlostí a přesností při získávání informací prostřednictvím zraku. Objevují se orientační problémy v prostoru anebo i při samotném pohybu.¹⁵

Projevy slabozrakosti je možné podle Štréblové rozeznávat následovně:¹⁶

- snižuje se zraková schopnost,
- vytvářejí se nepřesné nebo zkreslené zrakové představy,
- dochází ke snižování běžných grafických či pracovních výkonů, které jsou spojené s přesnou zrakovou kontrolou,
- používání klasického, běžného tisku, který není možné používat bez speciální optické pomůcky, popřípadě možnosti většího či výraznějšího tisku, jde například o speciální učebnice, sešity apod.

V rámci vyučovacího procesu slabozrakých jedinců dochází k vysvětlení, jak bylo využito speciálních výukových metod včetně uspořádání vyučovací hodiny. Zrakově postižený jedinec pracuje pouze v omezené době. Tělesná námaha může být také v některých předmětech omezena. Zrakově postižení jedinci ve většině případů pracují se zvětšenými písmeny. Tam, kde je zvýšené osvětlení, mnohdy používají kompenzační pomůcku, jako je například lupa a její různé druhy.

Osoby se zbytky zraku

Osoby se zbytky zraku jsou podle Ludíkové kategorií, do které patří děti, mládež i dospělí. Tato kategorie je vnímána jako hraniční skupina, která působí na pomezí mezi

¹⁵ NOVOHRADSKÁ, H.: *Vybrané kapitoly u Oftalmopedie*. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 2009, s. 11. ISBN 978-80-7368-731-1.

¹⁶ ŠTRÉBLOVÁ, M.: *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflopédie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2002, s. 15. ISBN 807044-448-7.

slabozrakými a nevidomými osobami. Nejedná se o extrémně velkou skupinu osob, ale zato je velmi nestabilní, protože zbytky zraku nejsou stabilního charakteru. Dochází ke zlepšení, ale vyskytuje se také regrese, která bohužel končí stavem úplné slepoty.¹⁷

Projevy zbytků zraku můžeme rozdělit do následujících kategorií:

- skupina s omezenými zrakovými schopnostmi, značné snížení viditelnosti,
- závažná omezení ve vytvoření správné zrakové představy,
- snížení orientace v prostoru velmi významného charakteru včetně snížení schopnosti klasického, grafického, praktického, nebo pracovního výkonu.

U vzdělávání žáků, kteří mají zbytky zraku, se využívají kompenzační pomůcky včetně reedukačního postupu. Je nutné, aby si žák, který má zbytky zraku, osvojil techniky pro psaní i pro čtení, to znamená zvětšený černotisk a také i Braillovo písmo. Černotisk je možné číst díky optické kompenzační pomůcce. V rámci prostorové orientace je nutné, aby jedinec se zbytkem zraku používal bílou, tak zvanou slepeckou hůl.¹⁸

Nevidomé osoby

Nevidomé osoby mají nejtěžší zrakové postižení. Do této skupiny patří děti, mládež i dospělí. Tyto osoby mají narušeno zrakové vnímání, a to na stupni nevidomosti. Pro jedince s touto zrakovou poruchou není možné, aby se se svým okolím seznamoval klasickou zrakovou cestou, ale tento deficit musí vynahradit pomocí nižšího či vyššího kompenzačního činitele. Nižšími činiteli jsou například buňky hmatu, sluchu, čichu nebo chuti. Do vyšších kompenzačních činitelů patří veškeré psychické procesy, které se v lidském těle odehrávají, jako je například představa, řeč, emoce, myšlení nebo paměť.

U nevidomých osob se objevují například problémy v oblastech prostorové orientace včetně realizace samostatného pohybu, dále ve sférách uplatnění pracovního a společenského charakteru, v práci s černotiskem apod. Problémy se vyskytují taktéž

¹⁷ FINKOVÁ, Dita, L. LUDÍKOVÁ a V. RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 186. ISBN 978-80-244-1857-5.

¹⁸ HAMADOVÁ, P., L. KVĚTOŇOVÁ, Z. NOVÁKOVÁ: *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 41. ISBN 978-80-7315-159-1.

i v jiných okruzích, například v informačním deficitu. Nevidomost se projevuje například:

- nemožností realizace zrakových schopností,
- nemožností zrakově vnímat včetně vytvoření zrakových představ.

U nevidomých osob se vyučovací proces zaměřuje zejména na rozvoj zbývajících smyslů. Aby mohli nevidomé osoby číst a psát, je používáno již zmíněné Braillovo písmo. Zvláštní pozornost se věnuje výcvikovým záležitostem v oblasti prostorové orientace i samostatného pohybu. Nevidomé děti, mládež i dospělí pro svou činnost využívají obrovské množství kompenzačních pomůcek v čele s výpočetní technikou.

Poruchy binokulárního vidění

Osoby s poruchami binokulárního vidění trpí funkční poruchou, která se dělí na šilhavost a tupozrakost. Tyto funkční poruchy mají společný charakteristický znak, kterým je funkční zrakové omezení jednoho oka. U šilhavých osob jde o poruchu rovnovážného postavení oka, tudíž se osa očí pohledem do blízkosti či na dálku neprotíná ve stejném bodě. Lidé s tupozrakostí mají velmi sníženou zrakovou ostrost v různých stupních, přičemž vzhled oka je naprosto normální a klasický.¹⁹

Poruchy binokulárního vidění jsou poruchami funkčními a dělí se na tupozrakost a šilhavost. Charakteristickým znakem těchto funkčních poruch je omezení zrakové funkce jednoho oka. Šilhavé osoby mají porušeno rovnovážné postavení očí, tudíž se osy očí při pohledu na blízko nebo do dálky neprotínají v témže bodě. Tupozrací lidé mají, výrazně sníženou zrakovou ostrost různého stupně při normálním vzhledu oka.

¹⁹ HAMADOVÁ, P., L. KVĚTOŇOVÁ, Z. NOVÁKOVÁ: *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 44. ISBN 978-80-7315-159-1.

3 PODPORA ZRAKOVĚ POSTIŽENÝM JEDINCŮM

Po listopadové revoluci v roce 1989 dochází v ČR k rozmachu a rozvoji nových služeb, včetně forem vzdělávání snažící se o podporu jedinců, kteří mají zrakové postižení. Je založeno několik nových neziskových organizací, které se zabývají zejména podporou těchto jedinců. Hlavní cíl těchto neziskovek je dosažení co nejkvalitnějšího rozvoje osobnosti tohoto typu jedince, a to tak, aby vedl k co největšímu sociálnímu začlenění, včetně samostatnosti. Zrakově postižení v určitých mírách potřebují podporu včetně pomoci od společnosti jako takové.²⁰

Jednotlivé typy poradenských služeb jsou v České republice poskytovány především přímo ve školském poradenském zařízení a také ve školách. Do školských poradenských zařízení patří například speciální pedagogická centra a pedagogicko-psychologické poradny. Tato centra jsou v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

Koncepce, které jsou státem vytvořeny v rámci systému odborných služeb se zaměřením na poradenské a podpůrné služby s otázkami výchovy a vzdělávání dětí včetně mládeže, jsou označovány jako výchovná poradenství. Tyto poskytované služby jsou využívány dětmi a mládeží, ale jsou také určeny zákonnému zástupci, pedagogickým pracovníkům či jednotlivým výchovným a vzdělávacím institucím. Je možné těchto služeb využívat jak v průběhu předškolního vzdělávání, tak i v době povinné školní docházky, dokonce i v rámci přípravy na budoucí povolání.

Aby mohl být výchovný a vzdělávací proces úspěšný, je kladen důraz zejména na stanovení diagnóz, příčin a posouzení stavu, ze kterého posléze bude vycházet pedagogický pracovník v rámci své dennodenní práce.

²⁰ MICHÁLEK, M.: *Žít jako vy, aneb rovné příležitosti pro nevidomé: zkušenosti, netradiční pohledy, náměty a doporučení*. Praha: Okamžik, 2016, s. 9. ISBN 978-80-86932-44-6.

3.1 PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ PORADNA

Pedagogicko-psychologické poradny patří mezi školská poradenská zařízení neboli jinak řečeno, jsou to instituce školních poradenských služeb. Patří mezi základní pilíře českého školského poradenského systému. Pedagogicko-psychologické poradny jsou zřízeny na základě zákona č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném či jiném vzdělávání, v platném znění. Důležitou oblastí v práci zaměstnanců pedagogicko-psychologické poradny je ochrana osobních údajů jejich klientů. Je jejich povinností chránit práva klienta, kdy hlavní podmínka v rámci poskytování služeb ze strany pedagogicko-psychologické poradny je zejména informovaný souhlas klienta.²¹

„Hlavní činnost poradny spočívá v poskytování služeb poradenství se zaměřením na pedagogicko-psychologickou oblast a speciálně pedagogickou oblast včetně pedagogicko-psychologické pomoci v rámci výchovy a vzdělávání žáků, kteří navštěvují základní a střední školy.“²² Veškerá činnost v rámci pedagogicko-psychologické poradny probíhá ambulantním způsobem, přímou návštěvou na dílčím specializovaném pracovišti, popřípadě možnou návštěvou odborného pracovníka přímo ve škole či školském zařízení spadajícího do okruhu působnosti příslušné pedagogicko-psychologické poradny. Hlavní činnost těchto poraden je brána také jako přímá práce s dětmi, žáky nebo studenty, kteří navštěvují školská zařízení, a to ve věku od tří let až do ukončení středního vzdělávání, respektive vyššího odborného vzdělávání.

Zrakově postižení žáci v současnosti využívají služeb pedagogicko-psychologické poradny velmi zřídka. Veškeré činnosti pedagogicko-psychologických poraden, do kterých spadá například vypracovávání odborných posudků, zajištění podpory jedincům se zrakovým postižením, stejně tak návrhy a opatření pro školy včetně školských zařízení, a to nejen pro žáky klasických škol, jsou realizovány u speciálního poradenského centra. Právě v těchto centrech jsou zrakově postižení klientem. Je nutné ale podotknout, že rodiče, popřípadě zákonní zástupci, mají možnost volby, jestli se svým dítětem využijí

²¹ KNOTOVÁ, D.: *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, s. 18. ISBN 978-80-247-4502-2

²² OPEKARKOVÁ, O.: *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. 2. upr. a dopl. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 22. ISBN 978-80-86723-96-9

služeb pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně poradenského centra. Ve většině případů dochází k využití právě služeb v centrech.²³

3.2 SPECIÁLNĚ PORADENSKÉ CENTRUM

Jedná se o školská poradenská zařízení, která se na rozdíl od rané péče zaměřují zejména na vzdělávání jedinců. Jejich činnost je upravována především znovu zákonem č. 561/2004 Sb., školský zákon, v platném znění a dále několika vyhláškami.

Speciální poradenská centra poskytují v rámci jejich činností „odborné služby, a to především pro žáky mající různé druhy zdravotního postižení. Tito žáci navštěvují speciální výchovná a vzdělávací zařízení, popřípadě mohou být integrováni do škol a školských zařízení, i když nejsou speciálním způsobem zaměřeni na jejich druh postižení.“²⁴

Speciální poradenská centra jsou také určena pro typ dětí s různým stupněm zrakového postižení, včetně komplexní péče. Tato péče začíná již v období před zahájením školního vzdělávání. Speciálně poradenské centrum je určené v drtivé většině případů pro děti a žáky se zrakovým postižením, a to od tří let až do ukončení školního vzdělávání, což je období 19 – 26 let věku jedince. Školských poradenských center mohou využívat také rodiče zrakově postižených, včetně pedagogických pracovníků škol.

Pro žáky středních škol podobné zařízení chybí, proto mohou tito studenti využívat služby speciálních poradenských center. Pracovníci a klienti speciálních poradenských center musí vzájemně spolupracovat. Pracovníky jsou především psychologové, speciální pedagogové, sociální pracovníci, dále oftalmologové, rehabilitační pracovníci či instruktoři v prostorové orientaci. Spolupráce je důležitá a nutná zároveň z toho důvodu, aby zrakově postižený jedinec nebyl připraven o některou z činností, nebo z ní dokonce nebyl i vyřazen.

²³ OPEKARKOVÁ, O.: *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. 2. upr. a dopl. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 25. ISBN 978-80-86723-96-9.

²⁴ Tamtéž, s. 28.

Speciální poradenské centrum realizuje svou činnost ambulantním způsobem přímo na pracovištích centra, popřípadě v prostředí, ve kterém jedinec žije. Jedná se především o realizované návštěvy pracovníků speciálního poradenského centra ve školním nebo předškolním prostředí, ve kterém má integrovaný žák zajištěné vzdělávání. Služby speciálního poradenského centra mají charakter nedirektivního formátu a uživatel jej může čerpat v rámci služeb nabídkového systému.²⁵

Do těchto služeb patří následující oblasti:²⁶

- depistáž jedince se zdravotním postižením v rámci spádové oblasti, která je stanovena zřizovatelem,
- speciálně pedagogické, sociální a psychologické diagnostiky,
- konzultační, ale také terapeutická, poradenská a metodická činnost pro jednoho jedince včetně jeho rodičů, popřípadě osob, které jsou zodpovědné za jeho výchovu, a také pro pedagogické pracovníky,
- speciálně pedagogická stimulační a vzdělávací činnost integrovaného jedince,
- podíl na přípravách a zpracování individuálního výchovně vzdělávacího programu včetně stimulačního,
- vypracování odborných posudků i s podklady, které jsou nutné pro vydání správního rozhodnutí,
- poskytuje poradenskou službu k volbě ideální vzdělávací cesty,
- odborná činnost v rámci prevence v oblasti sociálně patologických jevů, které ohrožují jedince s postižením,
- návrh, tvorba včetně nabídky speciálních pomůcek,
- instruktáž a poskytnutá pomoc v rámci úpravy prostředí při integraci žáků se zrakovým postižením do mateřské, základní nebo střední školy.

²⁵ KNOTOVÁ, D.: *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, s. 20. ISBN 978-80-247-4502-2.

²⁶ Tamtéž, s. 21-22.

Novohradská se speciálním způsobem zaměřuje na oblasti kompenzačních pomůcek především z toho důvodu, že speciální poradenské centrum klade důraz na důležitost těchto pomůcek i s přepisem didaktických materiálů a učebnic do Braillova písma.²⁷

Speciální poradenské centrum se zaměřuje v rámci své činnosti na vypracování odborných posudků a návrhů na opatření pro jednotlivé školy a školská zařízení. Žáci, kteří trpí zrakovým postižením, mají nárok na vydání zrakového posudku podle nového nařízení, které je platné od školního roku 2016/2017, vždy maximálně na dvouleté období.

Podle Knotové se speciální poradenská centra od sebe vzájemně liší, a to v oblasti zaměření na jednotlivé poskytované služby, jako jsou například služby pro jedince s vadou řeči, se zrakovým a sluchovým postižením nebo také s tělesným postižením. Do této skupiny je také zařazeno mentální postižení, poruchy autistického spektra, hluchoslepí a jedinci, kteří mají více vad.²⁸

3.3 STŘEDISKO RANÉ PÉČE

V momentě, kdy se v rodině narodí dítě se zrakovým postižením, přichází rodina do velmi obtížné situace. Mezi prvními pomocemi, které se rodině dostanou, je pomoc od jedinců, kteří se pohybují ve střediscích rané péče. Snahou těchto středisek je posílit kompetenci a zodpovědnost, včetně nezávislosti jednotlivých rodičů či zákonného zástupce v rámci výchovy dítěte v jeho klasickém, rodinném prostředí.

Mezi klienty, kteří navštěvují středisko rané péče, patří rodiny s dětmi, které mají těžké zrakové postižení, a to ve věkovém rozpětí do 4 let. Dále mezi klienty patří rodiny s dětmi, které mají těžké zrakové postižení včetně kombinovaného postižení, a to ve věkové hranici od narození do 7 let.

V České republice jsou střediska rané péče pro jedince se zrakovým postižením velmi kvalitní a mají dobrou úroveň. Nejstarším střediskem je pracoviště Poradny pro rodiče

²⁷ NOVOHRADSKÁ, H.: *Vybrané kapitoly u Oftalmopedie*. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 2009, s. 123. ISBN 978-80-7368-731-1.

²⁸ KNOTOVÁ, D.: *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, s. 26. ISBN 978-80-247-4502-2.

předškolních zrakově postižených dětí, která sídlí v Praze a poté také brněnská Tyflopedická poradna, která byla v roce 1977 založena Josefem Smýkalem. Její činnost je zaměřena na slabozraké děti a na nevidomé jedince. Služby rané péče jsou realizovány dle zákona č. 108/2006 Sb., a to jako terénní služba pro rodinu, která má dítě se zrakovou vadou. Slouží jako podpora pro rodinu a jejich postižené dítě.

V prvotní fázi přijíždí poradce přímo za rodinou domů. Především z toho důvodu, že se děti, které trpí nějakým postižením, v drtivé většině případů cítí mnohem lépe v prostředí, které dobře znají, jsou si tam jistější a také dokáží mnohem lépe reagovat na nabízené stimuly a rodiče či zákonní zástupci mohou mnohem lépe přijímat inspiraci pro jejich rozvoj, včetně jejich možností. Rodinám jsou dále nabízeny různé ambulantní programy, které bývají zaměřeny na zrakovou stimulaci, kdy je nutné využít speciálně upravené nástroje, včetně prostředí. *„Péče nemusí být univerzální, ale v určitém konkrétním případě se dokáže přizpůsobit jednotlivým potřebám klienta a dokáže velmi pružně reagovat na každodenní realitu.“*²⁹

Za hlavní cíl je považováno brzké zahájení péče, ale také prevence negativních následků u postižení, zajištění podpory ostatních komunikačních schopností, které existují, podpory výchovné kompetence, ale také integrace jednotlivých dětí do vzdělávacích systémů. Středisko rané péče by mělo své služby poskytovat především v co nejbližší době od momentu, kdy došlo ke zjištění rizika či přijetí dítěte do vzdělávací instituce, a to takovým způsobem, aby došlo k eliminaci možného opoždění vývojových úrovní dítěte v oblastech, které mohou být ohroženy jednotlivými biologickými, sociálními, ale také psychologickými faktory.³⁰

Služby, které jsou střediskem rané péče poskytovány, mohou být ještě doplněny o další, jiné, které jsou příslušným střediskem realizovány. Patří sem například vzájemné setkávání rodin. Pro rodiče či zákonné zástupce jsou připravovány bohaté nabídky seminářů včetně účasti jednotlivých odborníků, dále zajišťují péči o jejich dítě, které má nějaký handicap včetně jeho případných sourozenců, kterým je zajištěn možný

²⁹ KNOTOVÁ, D.: *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, s. 27. ISBN 978-80-247-4502-2.

³⁰ NOVOHRADSKÁ, H.: *Vybrané kapitoly u Oftalmopedie*. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 2009, s. 131. ISBN 978-80-7368-731-1.

odpočinek. Jsou pořádány také různé typy pobytových akcí pro celou rodinu v rámci několika různých středisek, které umožňují vzájemné výměny zkušeností, které rodiče stačili již během určité doby nabrat, včetně sdílení nových informací. Středisko rané péče končí svou pomoc a činnost u dítěte v momentě, jakmile nastupuje do školských zařízení.

Samotný proces vzdělávání jedince se zrakovým postižením zajišťuje také odbornou pomoc v rámci spolupráce s poradenskými a pomáhajícími organizacemi, které se zaměřují nejen na samotného jedince, ale také na jejich rodiny.

3.4 ORGANIZACE, KTERÉ POMÁHAJÍ PROSTŘEDNICTVÍM NEZISKOVÝCH SEKTORŮ

Kromě výše uvedených organizací a institucí se mohou rodiče včetně zákonných zástupců a vychovatelů obrátit na jiné organizace, které jsou většinou z neziskového sektoru, do kterých patří například Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR, Tyfloservis, o.p.s. a TyfloCentrum, o.p.s. včetně Pobytového rehabilitačního a rekvalifikačního střediska Dědina, o.p.s.

Jsou to velmi důležité organizace, které mají na starost zajistit služby sociálních rehabilitací pro zrakově postiženého jedince. Sociální rehabilitace je specifickou činností, která směřuje k dosažení určité samostatnosti, ale také nezávislosti a soběstačnosti jednotlivých osob. Především slouží k rozvoji specifických dovedností, schopností, ale také k posílení návyků, včetně nácviku výkonů, které jsou nutné pro běžný, samostatný život. Je poskytována prostřednictvím terénní či ambulantní služby, popřípadě pomocí formy pobytové služby v jednotlivých centrech sociálně rehabilitační služby – zákon č. 108/2006 Sb.

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR je občanským sdružením, které má celostátní působnost. Tato organizace vznikla díky sloučení dvou různých občanských sdružení. Jednalo se o Českou unii nevidomých a slabozrakých se Společností nevidomých a slabozrakých v České republice.

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR má hlavní poslání ve sdružování nevidomých i jinak těžce zrakově postižených občanů. Jejím úkolem je také hájení jejich

zájmů a poskytování konkrétních služeb, které povedou k integraci zrakově postiženého jedince do společnosti. Organizace se zaměřuje také na skutečnost, aby síť poskytovaných služeb i s jejich návazností, kvalitou a dostupností, byla vždy co nejlepší a nejkvalitnější. Realizuje projekty, které jsou zaměřené na podporu osob se zrakovým postižením. Tyto projekty jsou spolufinancovány Evropskými strukturálními fondy Evropské unie, dále různými nadacemi i jinými subjekty.³¹

Veškeré informace o činnosti Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých České republiky a jejich poskytovaných službách jsou uvedeny na webových stránkách organizace www.sons.cz

Další organizací, která se zaměřuje na pomoc jedincům se zrakovým postižením, je Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o.p.s. Jde o jediné středisko tohoto druhu v ČR. Jeho snaha spočívá především ve skutečnosti, že zrakově postižený jedinec měl vůli překonávat překážky a snažil se porozumět jejich smyslu. Středisko se zaměřuje na práci s klienty v produktivním věku. Je charakteristické zejména individuálním přístupem v rámci malých skupin. Úkolem je naučit klienta žít a pracovat podle své volby, kdy hlavní cíl spočívá v samostatném a plnohodnotném životě i přes handicap zrakového postižení. Ve schopnostech jedinců, kteří mají těžké zrakové postižení, je absolvovat individuální intenzivní kurz včetně pracovních rehabilitací. Na ně posléze navazují s rekvalifikací, která skýtá možnost pracovního uplatnění.³²

Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o.p.s. se zaměřuje taktéž na poradenství a úpravu pracovišť, které slouží zrakově postiženým jedincům. Na webovém portále www.dedina.cz je uveden katalog služeb, které středisko nabízí a realizuje. V první řadě musí tyto služby vyhovovat zrakově postiženým jedincům a musí být přizpůsobeny jejich potřebám. A to zejména z hlediska norem, bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, včetně požární ochrany.

³¹ KIMPLOVÁ, T., M. KOLARÍKOVÁ: *Jak žít s těžkým zrakovým postižením? Souhrn (nejen) psychologické problematiky*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014, s. 84. ISBN 978-80-7387-831-3.

³² NOVOHRADSKÁ, H.: *Vybrané kapitoly u Oftalmopedie*. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 2009, s. 135. ISBN 978-80-7368-731-1.

Poslední organizací, na kterou se tato práce zaměří, je TyfloCentrum, o.p.s. Tato organizace vznikla sloučením dvou společností, a to Společností nevidomých a slabozrakých s Českou unií nevidomých a slabozrakých. Tato organizace je místem, kde se scházejí nevidomí, včetně slabozrakých jedinců, kteří v organizaci hledají a také nacházejí pomoc v jejich nelehké životní situaci.

Posláním organizace je v poskytnutí sociálních služeb včetně sociální péče nevidomým a slabozrakým jedincům. V této společnosti hledají pomoc také jedinci, kteří mají jiné kombinované postižení. Služby a činnosti, které organizace poskytuje, mají za úkol dovést jedince k nezávislosti, včetně samostatnosti, která zdokonalí jejich život a podpoří společenskou i pracovní kulturu i s jejich uplatněním. Hlavní cíl organizace spočívá v dosažení integrace jedince do společnosti, a to na základě zásady rovnosti a zlepšení životních podmínek jedinců se zrakovým postižením.³³

S TyfloCentrem velmi úzkým způsobem spolupracuje také Tyfloservis. Ten je někdy označován vlajkovou lodí Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých ČR. Organizace poskytují pomoc především klientovi, který oslepl v průběhu svého života. Dolní věkovou hranicí je dovršení 15 let věku. V momentě, kdy dojde ke ztrátě zraku, nebo k jeho velmi vážnému oslabení, na člověka čeká velké množství změn.³⁴

Z tohoto důvodu se Tyfloservis zaměřuje na poskytnutí pomoci především postiženým jedincům, vybavuje je informacemi včetně dovedností takovým stylem, že jsou schopni v rámci svých možností naplnit svoji životní potřebu. Klientům se dostává služeb především z oblasti rehabilitací nebo výukových kurzů, jako je například výuka včetně výuky psaní Braillova písma, dále jsou realizovány kurzy domácí sebeobslužné činnosti, nácvik práce na PC nebo nácvikové situace v prostorové orientaci se samostatným pohybem. Kompletní informace o poskytovaných službách jsou uvedeny na webové stránce www.tyfloservis.cz. Často dochází k záměně funkcí Tyfloservisu a funkce

³³ KIMPLOVÁ, T., M. KOLAŘÍKOVÁ: *Jak žít s těžkým zrakovým postižením? Souhrn (nejen) psychologické problematiky*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014, s. 88. ISBN 978-80-7387-831-3.

³⁴ Tamtéž, s. 91

TyfloCentra. Je tedy důležité zdůraznit, že v Tyfloservisech jsou poskytovány rehabilitace I. stupně, TyfloCentra nabízejí rehabilitace II. stupně.

V České republice je i dostatek jiných organizací neziskového charakteru, které se zaměřují na podporu jedinců s různým druhem zrakového postižení. Do těchto organizací patří především střediska sociálního poradenství, střediska integrační aktivity a výchovné středisko vodičích psů. Všechna tato uvedená střediska mají za úkol zajistit podporu zrakově postiženým jedincům. Každé ze středisek se soustředí na jiné věkové kategorie včetně doby, kdy došlo ke vzniku zrakového postižení. Dále se soustředí i na oblasti pro pomoc a poradenství. Společným znakem uvedených organizací je skutečnost, že se zaměřují na pomoc zrakově postiženým jedincům zejména v oblastech vzdělání, ale také v sociálních oblastech, a to tak, aby se tito jedinci mohli bez jakýchkoli problémů začlenit do života ve společnosti a byl jim alespoň trochu usnadněn život s uvedeným handicapem, a to nejen těmto jedincům, ale i osobám, které o ně pečují.

Autoři zabývající se výchovou a vzděláváním jedinců, kteří mají zrakové postižení, například Opekarková a Knotová, jsou zajedno, že těmto jedincům je důležité poskytovat kvalitní poradenskou činnost s nabízenými službami speciálně pedagogického centra.³⁵ Ale například Kimplová a Kolaříková kladou zejména důraz na činnosti Tyfloservisu a TyfloCentra, které se zaměřují pouze na jedince, kteří oslepli až v průběhu jejich života.³⁶

³⁵ OPEKARKOVÁ, O.: *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. 2. upr. a dopl. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 31. ISBN 978-80-86723-96-9.

³⁶ KIMPLOVÁ, T., M. KOLAŘÍKOVÁ: *Jak žít s těžkým zrakovým postižením? Souhrn (nejen) psychologické problematiky*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014, s. 91. ISBN 978-80-7387-831-3.

4 VZDĚLÁVÁNÍ JEDINCŮ SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

Každé z dětí má právo na získání vzdělání. V rámci procesu učení a vzdělávání se, se jedinci mohou setkat s několika různými obtížemi. Tyto obtíže jsou ovlivněné zejména handicapem. O těchto jedincích se hovoří jako o dětech, které mají specifické vzdělávací potřeby. Protože se této problematice věnuje v posledních letech celkem velká pozornost, tak se i školské systémy zaměřují na respektování jedinečnosti každého jedince, a to zejména prostřednictvím pokrokových reforem, které jsou neustále měněny a prochází určitým vývojem. Důležitý mezník sociálního charakteru u každého dítěte je moment, kdy začíná navštěvovat školu a školská zařízení.

Přelom 19. a 20. století je dle Hanákové brán jako doba, kdy docházelo k prvnímu vybudování určitých vzdělávacích institucí speciálního formátu. Tyto instituce měly podobu škol a ústavů umožňující zejména určitý druh vzdělávání. V pozdější době jsou zaznamenány formy ojedinělých pokusů o vzdělávání žáků zdravotního postižení v klasických školách. Tyto snahy byly iniciativou a přáním rodičů včetně vlivu na školu jako takovou. Právní řád ale ve skutečnosti žádným způsobem neupravoval skutečnost, jakým způsobem vzdělávat žáky, kteří trpí specifickou vzdělávací potřebou.³⁷

Vzdělávání zdravotně postiženého jedince, tedy i zrakově postiženého, je obecným způsobem řešeno ve velkém množství mezinárodních dokumentů. Mezi ty nejdůležitější dokumenty patří především Úmluva Organizace spojených národů, která řeší práva osob, které mají zdravotní postižení. K této Úmluvě se Česká republika zavázala svým podpisem na konci prvního čtvrtletí roku 2007, konkrétně 30.3. V platnost vstupuje 28.10.2009 a od 12.2.2010 je pevnou součástí právního řádu České republiky.

³⁷ HANÁKOVÁ, A., M. POTMĚŠIL, V. TYLŠAROVÁ, E. URBANOVSKÁ: *Vzdělání pohledem žáka se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015, s. 65. ISBN 978-80-244-4924-1.

Touto „Úmluvou nedochází k zavedení žádných nových specifických práv, ale je založena na principech rovnoprávnosti zaručující osobám, které mají z komplexního hlediska zdravotní postižení plná uplatnění lidských práv a soustředí se na podporu aktivního zapojení do života společnosti.“³⁸ Díky této Úmluvě je již zřejmé, že všechny osoby, které mají zrakové postižení, mají právo na stejné vzdělání jako všichni ostatní, a to včetně přihlednutí ke specifiku jejich postižení.

Velkou úlohu v této problematice hraje Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Tento rozvoj se zabývá komplexní vzdělávací politikou v naší zemi, s konkrétním zaměřením na koncepci vzdělávání a rozvoje naší vzdělávací soustavy, kterou zveřejnilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. V tomto dokumentu je mimo jiné přesně vymezeno, jak jsou stanoveny rámce vzdělávací politiky a jakým způsobem jsou v něm zavedeny záměry střednědobého a dlouhodobého charakteru, které jsou uveřejněny v tak zvané Bílé knize, což je závazný vládní dokument.³⁹

Tannenbergovou je tento dokument brán jako předpis zahrnující velké množství základních principů v oblasti české vzdělávací politiky. Podle této politiky by mělo být v naší republice realizováno vzdělávání, zejména mu neodporovat. Je to typ otevřeného dokumentu, který je v pravidelně opakujících se intervalech zkoumán z kritického pohledu. Požadavky společnosti jsou v něm realizovány a dochází tedy k jeho revizi.⁴⁰

Rámcový vzdělávací program je kutikulární dokument, který se zabývá řízením vzdělávání na jednotlivých typech škol. Je uveřejněn na webových stránkách www.rvp.cz a zaměřuje se na všechny stupně vzdělávání. V rámcovém vzdělávacím programu je stanoven konkrétní cíl, ale také forma a délka včetně povinného obsahu vzdělávání. Je zde také stanoven jak všeobecný, tak i odborný pohled dle zaměření, organizační

³⁸ MAKOVCOVÁ, S.: *Úmluva OSN o právech se zdravotním postižením*. [online]. [cit. 2018-11-25]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/10775/umluva_info_160511.pdf

³⁹ HANÁKOVÁ, A., M. POTMĚŠIL, V. TYLŠAROVÁ, E. URBANOVSKÁ: *Vzdělání pohledem žáka se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015, s. 67. ISBN 978-80-244-4924-1.

⁴⁰ TANNENBERGEROVÁ, M.: *Průvodce školní inkluzí, aneb, jak vypadá kvalitní základní škola současnosti?* Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 18. ISBN 978-80-7552-008-1

uspořádání, profesní profil a podmínky průběhu a ukončování vzdělávání. Zabývá se zásadami pro vytvoření školního vzdělávacího programu, respektive individuálního vzdělávacího programu. V rámcovém vzdělávacím programu jsou upřesněny podmínky pro realizaci vzdělávání žáků, kteří mají speciální vzdělávací potřebu. Dále také upřesňuje personální podmínky, a to včetně materiálních a organizačních.

Pro všechny školy, kde se realizuje vzdělávání žáků, kteří mají zrakové postižení, je nutné, aby bylo mírnějším způsobem některé z učiva modifikováno. Také je třeba, aby žáci, kteří trpí zrakovým postižením, měli v rozvrhu zařazeny vybrané předměty specifického charakteru či specifické náplně. Jedná se například o prostorovou orientaci včetně samostatného pohybu ZP, individuální logopedickou péči, podpisové nácviky, tyflografiku apod.

Na počátku tohoto století se vzdělávání řídilo podle vyhlášek č. 72/2005 Sb., a 73/2005 Sb. V roce 2015 byl novelizován školský zákon, který se specializoval na podmínky inkluzivního vzdělávání. V roce 2016 vstupuje v platnost vyhláška o vzdělávání nadaných žáků a žáků, kteří mají speciální vzdělávací potřeby.

V současnosti se postupnými kroky realizuje přechod ze staré právní úpravy k právní úpravě nové. Žáci, kteří mají speciální vzdělávací potřeby, budou postupně na základě pěti stupňů podpůrných opatření zařazováni buď do běžné či speciální školy. S ohledem na skutečnost, v jakém stavu je edukace dětí s nějakým postižením, není možné stanovit, jestli výše uvedené opatření bude, nebo nebude úspěšným. Stejně tak je to i s otázkou časového horizontu úspěšnosti. I přes uvedené skutečnosti je na rodičích ponecháno jedno z nejdůležitějších rozhodnutí, a to, zda své dítě zařadí ke vzdělávání do hlavního či speciálního vzdělávacího proudu. Je důležité, aby měli neustále na paměti, že ať zvolí ten či onen způsob vzdělávání, každý z nich bude mít určité přednosti, ale též i nedostatky.

4.1 HODNOCENÍ ŽÁKŮ

Hodnocení žáků se vždy spojuje s cílem vyučovací jednotky. S kompletním způsobem hodnocení, to je forma hodnocení a základní kritérium, by měl být žák seznámen předem a je jedno, zda se jedná o žáka s handicapem, či bez.

Hodnocení žáků má několik funkcí, patří mezi ně zejména funkce motivace, informativní funkce a funkce formativní. Dále sem řadíme diagnostický charakter, ale také výchovný, regulativní či prognostický. Tyto funkce vždy působí na výkony žáků, na jejich psychickou změnu, která se projevuje formou pocitů. Hodnocením dochází částečným způsobem k ovlivnění osobnosti daného jedince, a to ve vztahu k jeho sebevědomí. Nejvíce používané jsou dvě formy hodnocení. První formou je hodnocení prostřednictvím známky, kdy jsou hodnoceny především dovednosti žáka a jeho vědomosti včetně návyků. Známkou se projevuje celkový vědomostní stav žáka, ale neukazuje to jeho píli či vytrvalost nebo snahu. Nevýhodou tohoto způsobu hodnocení je neobjektivita. Druhá forma hodnocení, která se nejvíce používá, je hodnocení slovní. To může být doplněno o celkové hodnocení prostřednictvím známky. Tímto způsobem hodnotíme postoje žáků, jejich snahu, ale také i úsilí. Podle Čapka pedagogičtí pracovníci neumějí vystihnout, co vlastně celkovou známkou hodnotí, je z jejich strany kladen na známku velký důraz, nevhodným způsobem prostřednictvím známek dochází k trestání chyb žáků, v drtivé většině případů je ze strany učitelů upřednostňován jejich vlastní názor. Dalším nedostatkem ve slovním hodnocení je skutečnost, že učitel neumí známkování využít ve prospěch žáka.⁴¹

Zrakově postižení žáci jsou ve většině případů hodnoceni formou ústního zkoušení, popřípadě je jim poskytnuto více času na vypracování písemných prací. Učitelé by měli vždy myslet na skutečnost, že žákovo hodnocení je zpětná vazba jeho činnosti.

4.2 FORMY VZDĚLÁVÁNÍ

Zrakově postižení jedinci mohou být dle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání školského zákona, v České republice vzdělávání prostřednictvím hlavního či speciálního vzdělávacího proudu. Podle Kimplové a Kolaříkové se jedná o vzdělávání shodné pro mateřskou, základní, střední a vyšší odbornou školu či jiné vzdělávání ve třech následujících formách.⁴²

⁴¹ ČAPEK, R.: *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010, s. 58. ISBN 978-80-247-2742-4.

⁴² KIMPLOVÁ, T., M. KOLAŘÍKOVÁ: *Jak žít s těžkým zrakovým postižením? Souhrn (nejen) psychologické problematiky*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014, s. 95. ISBN 978-80-7387-831-3.

Individuální integrace – probíhá do jednotlivých tříd ve školách, které jsou v hlavním vzdělávacím proudu v momentě, pokud dojde k zajištění odpovídajících podmínek vzdělávacího charakteru včetně důležité péče z oblasti speciální pedagogiky či psychologie. V současnosti hovoříme o jedné z nejvyhledávanějších příležitostí vzdělávání, která je také i nejdiskutovanější. Diskutuje se o této formě jako o druhu vzdělávání jedinců, kteří mají speciální vzdělávací potřeby v prostředí hlavního vzdělávacího proudu. Je taktéž umožněno, aby jedinci mohli být vzdělávání prostřednictvím individuálního vzdělávacího plánu.

Skupinová integrace – je realizována ve speciální třídě, oddělení či skupině. Tyto útvary jsou zřízeny pro účely výuky zrakově postižených žáků ve škole v hlavním vzdělávacím proudu. V rámci skupinové integrace může docházet ke společnému vzdělávání žáků, a to ve vybraných předmětech. V rámci jejich možností je posléze učitel zapojuje do různých aktivit, které jsou realizovány mimo výuku. Ke vzdělávání dochází díky individuálnímu vzdělávacímu plánu.

Speciální škola – je zřizována pro žáky trpící zrakovými potížemi. Je určena především pro jedince, kteří mají těžší formu zrakového postižení, a proto je nutné, aby tito žáci měli k dispozici co nejvyšší míru podpůrných služeb, a to s ohledem na celkový rozsah specializovaných vzdělávacích potřeb. Vzdělávání je realizováno prostřednictvím individuálního vzdělávacího plánu. Někdy může být také i s pomocí asistenta pedagoga. V České republice jsou pro zrakově postižené zřízeny tyto typy speciálních škol – mateřské školy pro zrakově postižené, základní školy pro zrakově postižené, střední školy pro zrakově postižené a konzervatoře pro zrakově postižené. Střední školy pro zrakově postižené jsou rozděleny na střední odborná učiliště pro zrakově postižené, učiliště pro zrakově postižené, praktické školy pro zrakově postižené a střední odborné školy pro zrakově postižené. Rozdělení speciálních škol odpovídá přibližně celkovému rozložení krajů v České republice.⁴³

⁴³ VALENTA, M.: *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014, s. 99. ISBN 978-80-252-0602-6.

Než žák, který má těžké postižení zraku, nastoupí do školy, musí velká většina rodičů vyřešit správný výběr školy. Také musí myslet na skutečnost, aby se jim správným způsobem podařilo načasovat začlenění jejich dítěte do vybraného zařízení.

4.3 SPECIÁLNÍ POMŮCKY

Speciální pedagogické metody je nutné u zrakově postižených jedinců posilnit pomocí využívání speciálních pomůcek sloužících jako prostředek, který kompenzuje poškozené zrakové vnímání. Používají se pro zvýšení kvality zrakového vnímání, včetně korekce či reedukace zraku. Dle Keblové je možné tyto speciální pomůcky rozdělit do 4 základních oblastí, a to na kompenzační, reedukační, optické a elektronické pomůcky.

Kompenzační pomůcky – tento typ pomůcky je jedinci volen vždycky s ohledem na skutečnost, jak rozsáhlé je jeho zrakové postižení. „*Kompenzační pomůcky jsou například nástroje, přístroje včetně zařízení, které je speciálně vyrobené či speciálním způsobem upravené a to tak, aby svými jednotlivými vlastnostmi či možnostmi pro použití částečným způsobem kompenzovaly určitou nedostatečnost, která je způsobená těžkým zrakovým postižením.*“⁴⁴ Nejzákladnější pomůckou nevidomého je slepecká bílá hůl. Také je možné členit kompenzační pomůcky včetně přístrojů podle využití, a to na pomůcky pro psaní – kolíkové písanky, šablona pro podpis, psací stroj pro zrakově postiženého; pomůcky pro čtení – kniha či učebnice v tak zvaném Braillově písmu, čtecí přístroj, přístroj, který má zabudovaný počítačový systém s výstupem hlasového či hmatového charakteru; pomůcky pro tělesnou výchovu – hmatová značka na podlaze, ozvučený míč; pomůcky pro sebeobslužné činnosti – jedná se například o minutové hodiny, které jsou speciálně upraveny, kuchyňská váha; nebo pomůcky, kterých se užívá k aktivitám ve volném čase – zvukový indikátor světla včetně hladiny, společenská hra, krátkovlnná radiostanice, apod.

⁴⁴ KIMPLOVÁ, T., M. KOLAŘÍKOVÁ: *Jak žít s těžkým zrakovým postižením? Souhrn (nejen) psychologické problematiky*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014, s. 110. ISBN 978-80-7387-831-3.

Reedukační pomůcka – je využívána jako pomoc pro slabozraké jedince. Pomáhá vyrovnat funkce, které jsou nedostatečným způsobem rozvinuté, popřípadě porušené funkce zraku, a to s pomocí využití funkcí, které zůstaly zachovány, popřípadě přestavbou funkcí, které jsou narušené částečným způsobem. Hlavní úloha spočívá v umožnění samostatného vykonávání několika různých činností. Pro osvojení, včetně rozvoje psaní, jsou využívány speciální psací potřeby – například fix, který má silnější stopu, dále například sešity s výraznější linkou. Pro čtení mají k dispozici zrakově postižení jedinci učebnice včetně textů a pracovních listů s větším typem písma, reliéfní zobrazení textu a také pracovní místo, které je přizpůsobeno požadavkům zrakově postiženého jedince.

Optická pomůcka – má svá omezení. Vhodný typ optické pomůcky je vždy doporučen optickým lékařem po provedení specializovaného vyšetření. Do skupiny optických pomůcek je možné zařadit všechny typy pomůcek, které dítěti umožní lepší vidění a jsou to zejména okluzor, lupa, dioptrické brýle nebo kontaktní čočky.

Elektronická pomůcka – není vhodnou pro všechny typy nevidomých či slabozrakých jedinců. Aby mohla být tato pomůcka efektivním způsobem využita, je předpokládána určitá úroveň vědomostí či schopností. Toto je nutné brát v potaz, když dochází k vybavení žáka příslušnými vhodnými pomůckami. Do skupiny elektronických pomůcek patří především zvětšovací televizní přístroj, čtecí přístroje, záznamníky s klávesnicí a bodovým písmem, zápisník či osobní počítače, které mají hlasový výstup a umožňují taktéž převedení napsaného textu do mluveného slova.

5 STŘEDNÍ ŠKOLA A MATEŘSKÁ ŠKOLA ALOYSE KLARA

Střední škola a Mateřská škola Aloyse Klara se zaměřuje na vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Navazuje tak na tradici svého zakladatele Aloyse Klara se zaměřením na vzdělávání nevidomých jedinců. Nastavená koncepce školy je v celkovém kontextu v souladu se současným trendem, který je nastaven pro vzdělávání handicapovaných osob.

Sídlo školy je v Praze, konkrétně v Krči. Nachází se na pozemcích, které jsou vybavené odpočinkovou zahradou, ale také novou víceúčelovou sportovní halou včetně nového sportoviště. Součástí tohoto sportoviště je kvalitní běžecká dráha, sektory pro vrh koulí a skoku dalekého, víceúčelové hřiště včetně dvou beachvolejbalových kurtů. Součástí budovy jsou také učebny pro odborný výcvik, odborné učebny, učebny pro výuku teoretických předmětů, menší tělocvična s posilovnou, školní jídelna a internát.

V zahradních prostorách jsou vybudovány dvě venkovní učebny a okrasná odpočinková zahrada aromatického charakteru, která nabízí možnost posezení u ohniště. Pro mimoškolní činnosti je možné využít také nainstalovanou horolezeckou stěnu nebo zahradní skleník.

Střední škola Aloyse Klara v současnosti nabízí dvouleté, tříleté a čtyřleté obory vzdělání. Dvouletým oborem je Textilní a oděvní výroba, do tříletých oborů vzdělání s výučním listem patří Keramická výroba a obor Zpracovatel přírodních pletiv. Jde o obory vzdělání, které jsou určeny především pro absolventa základní školy, popřípadě školy praktické či speciální. Dalšími tříletými obory vzdělání s výučním listem jsou Výrobce a dekorátér keramiky, Čalouník, Knihař a Rekondiční a sportovní masér. Po absolvování uvedených tříletých oborů žáci získávají výuční list.

Čtyřletými obory vzdělání jsou na střední škole Aloyse Klara Textilní výtvarnictví a obor Masér sportovní a rekondiční. Tyto obory vzdělání jsou určeny pro absolventy základních škol, kteří po absolvování těchto oborů získávají střední vzdělání, které je ukončené maturitní zkouškou. Posledním typem oborů, které škola nabízí, je dvouleté nástavbové studium denní formy vzdělávání. Tento obor je taktéž ukončen maturitní zkouškou, je

určen pro absolventy tříletých oborů vzdělání s výučním listem. Dále nabízí obor Masér sportovní a rekondiční, který je určen pro absolventy tříletého učebního oboru Rekondiční a sportovní masér.

Žákům prvních ročníků škola realizuje psychologicko-adaptační kurz, kde se žáci seznamují nejenom mezi sebou a se svými vyučujícími, ale také s jednotlivými obory, které jsou na střední škole vyučovány. Pro žáky prvního ročníku je určen také lyžařský výcvikový kurz, druhé ročníky nematuritních oborů a třetí ročníky maturitních oborů mají společný sportovně-turistický kurz. Pravidelně je realizováno i Adventní odpoledne a Magická zahrada, kdy dochází k prezentaci a prodeji výrobků žáků školy. V lednu se každým rokem koná maturitní a absolventský ples.

5.1 VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ NA STŘEDNÍ ŠKOLE ALOYSE KLARA

Střední škola Aloyse Klara pokračuje v tradici výchovy a vzdělávání osob, které mají zrakové postižení. Důraz je kladen zejména na profesní přípravu. Hlavní cíl spočívá v dosažení odborné úrovně, která bude dostačující pro uplatnění absolventa školy na trhu práce. Ti mají možnost ucházet se o práci například ve výrobní dílně, dále v různých organizacích či podnicích, popřípadě si mohou zvolit možnost samostatné výdělečné činnosti. Žáci školy mohou také pokračovat v dalším vzdělávání, a to studiem na vyšších odborných či vysokých školách. Tím mohou neustále pracovat na zvyšování své kvalifikace včetně rozšiřování svých znalostí, dovedností a vědomostí.

V současnosti dokáže Střední škola Aloyse Klara poskytovat úplné střední odborné vzdělání žáků, kteří mají široké spektrum specifických vzdělávacích potřeb, dokáže zajistit a upravit podmínky pro vzdělávání takovým způsobem, aby měl každý z žáků umožněn maximální možný rozvoj svých schopností a dovedností. Škola je bezbariérová, funguje také jako škola internátního charakteru a je schopna poskytnout vzdělávání všem žákům z České republiky.

Ve schopnostech Střední školy je organizační, metodické i personální zajištění vzdělávání pro žáky, kteří mají zdravotní a sociální znevýhodnění. Zajišťuje vzdělávání zdravotně postižených žáků, kteří disponují zrakovým i sluchovým postižením včetně žáků nevidomých i neslyšících. Dále zajišťuje vzdělávání pro žáky, kteří trpí tělesným

postižením, kam patří i vozíčkáři. Škola je taktéž vhodná pro žáky s postižením mentálním a kombinovaným, dále s autismem či narušenou komunikační schopností, s poruchami chování i s ADHD. Zaměřuje se i na žáky, kteří mají specifické poruchy učení, chronickou a dlouhodobou nemoc včetně těch, kteří mají doporučení, aby se vzdělávali v menších kolektivech.

Důsledným způsobem jsou na škole uplatňována veškerá podpůrná opatření, jejichž účinek může žákům pomoci, aby úspěšně ukončili studium a úspěšně absolvovali zvolený obor. Na této škole jsou zaměstnaní učitelé mající plnou kvalifikaci včetně mnohaletých zkušeností. Individuální přístup ke každému z žáků školy je uplatňován v menších třídách, ale také ve skupinách. V rámci své činnosti vhodně volí metody pro výuku, je-li to potřebné, mohou mít k dispozici asistenta pedagoga či tlumočníka pro znakovou řeč.

Žáci mohou mít na Střední škole Aloyse Klara také podle svých potřeb organizačně uzpůsobenou výuku z časového, ale také obsahového hlediska. V případě nutnosti je škola připravena poskytnout krom učebnic a různých pomůcek také kompenzační speciální pomůcky, jako jsou například knihy v Braillově písmu, Pichtův psací stroj, elektronickou kamerovou lupu, diktafon, tablet apod. Je-li to nutné, může žák požádat o vypracování vlastního individuálního vzdělávacího plánu, který bude zohledňovat jeho potřeby. K dispozici je žákům také speciální školní psycholog, školní preventista, výchovný a kariérní poradce nebo také speciální pedagog. Všichni tyto uvedení speciální pedagogičtí pracovníci jsou žákům kdykoliv k dispozici. Předpokladem na Střední škole Aloyse Klara je nastavit podmínky pro jednotlivé typy žáků takovým způsobem, aby si dokázali osvojit kompetence, které potřebují pro svůj obor vzdělání. Také je nutné, aby došlo k začlenění příslušného žáka do pracovních aktivit týmu, aby se naučil a posléze uměl spolupracovat anebo také vycházet jak se svými vrstevníky, tak i s pedagogickými pracovníky. Cílem je, aby prezentoval své dovednosti včetně vědomostí a byl po absolvování školy připraven na samostatný, plnohodnotný život.

5.2 HISTORIE ŠKOLY

Vznik ústavu

V českých zemích jde o druhý slepecký ústav, u kterého byl Aloys Klar. Ten si byl vědom, že je nutné se o nevidomé dostatečně postarat nejen poskytnutím výchovy, ale i potřebou umožnit jim vzdělání. Věděl, že je důležité dát nevidomému kromě základního vzdělání také základní řemeslné dovednosti s možností pracovního uplatnění v rámci jeho oboru. Ve skupině nevidomých bylo v dřívějších dobách mnoho nezpůsobilých slaboduchých občanů, kteří nebyli schopni se dále o sebe postarat. V konečné fázi skončili jako žebráci. I tyto skutečnosti ho vedly k myšlence, aby založil druhý ústav, který měl možnosti nejen nevidomé vzdělávat, ale disponoval i jejich zaměstnáváním s možností strávit tam celý život. Ústav byl založen v roce 1832.

V roce 1828 složil Klar mešní duchovní píseň. Ta sklídila kladný ohlas, což dokládá i skutečnost, že si její výtisk pořídila i samotná císařovna. Peníze, které Klar získal z prodeje výtisků, byly věnovány k založení připravované nadace. Tím mohla tedy vzniknout „Klarova Nadace pro slepé“, která byla předána na ředitelství pražského ústavu slepců s podmínkou, že v momentě, kdy vznikne zaopatřovací a zaměstnávací ústav pro chudé a nevidomé, automaticky mu připadne.

Další kámen k založení ústavu byl položen v roce 1831, kdy Aloys Klar sepsal tak zvané „Paměti Pražského soukromého ústavu pro chudé, slepé děti a pro choré zrakem.“ Peníze, které získal z prodeje těchto pamětí, měly být použity jako finanční základ pro založení Klarova ústavu. Brožuru věnoval císařovně, která se finančně na založení ústavu také podílela. 1.3.1832 u příležitosti 40. výročí počátku vlády Františka I. se konal obřad k založení ústavu. Na počest byl ústav pojmenován po svém zakladateli Aloysi Klarovi.

Skutečným datem vzniku je však brán datum 4.10.1832, kdy se v ústavu objevilo pět chovanců. Nejprve byl ústav v pronajatém domě. Klar si byl ovšem vědom, že pro nevidomé je lepší, aby byli na stálém místě, které by pro ně znamenalo jistotu, kde by se mohli mnohem lépe pohybovat bez účasti průvodce, zkrátka nějaké stálé místo, které by časem velmi dobře znali. Požádal proto o pomoc císaře Františka I., který jeho žádosti vyhověl a věnoval ústavu místo mezi Starými zámeckými schody a Daliborkou. Toto

místo Klar na vlastní náklady upravil v přeměněnou zahradu a po své smrti ji věnoval do stálého vlastnictví slepeckého ústavu.

Po smrti A. Klara se ústavu ujal jeho syn Pavel Aloys Klar. Od císaře získal darem Dům dřevařských písařů. Původně chtěl nechat postavit nový dům cca pro 300 slepců, ale kvůli nedostatečnému počtu financí ponechal dům původní, který byl upraven. V roce 1835 v něm začalo působit 30 chovanců. V roce 1837 do tohoto ústavu přišly první dívky. V prvních letech činnosti ústavu se objevovala snaha zavést řemeslnou výuku. Chovanci ústavu měli zajištěnou výuku pletení, ale stálé zaměstnání se jim zaručit nepovedlo.

Syn Aloyse Klara se nevzdal svého plánu na postavení nové budovy, a proto postupnými kroky, podle aktuálních finančních možností, začala stavba nové budovy, která byla dokončena v roce 1848. Významným způsobem zasáhl do stavebních plánů rok 1848, kdy museli chovanci ústavu uvolnit budovu dřevařských písařů a přestěhovat se do nové budovy, která nebyla ještě zcela funkčně zařízena.

Budovatelské záměry potvrdil také poslední z rodu Klarů. Rudolf Maria naplnil myšlenky jeho dědečka a otevřel mateřskou školu a časem také zaopatřovací ústav pro staré slepce. Tím došlo k naplnění přání Aloyse Klara, který po celý život chtěl, aby byla zajištěna péče o nevidomé od samého dětství až do smrti.

Od počátku minulého století pokračovala další z výstaveb Klarova ústavu, kdy její dokončení bylo ještě před první světovou válkou. V této době již bylo do výuky zavedeno také strojní pletení. Řemeslná výuka prošla velkým zlomem. Pokud se povedlo nevidomému získat výuční list, měl příležitost zavést si svoji vlastní živnost. Postupně se začal Klarův ústav rozvíjet. Postupným rozšiřováním v oblasti řemeslné výroby rostl i počet chovanců. K zastavení tohoto slibného rozvoje došlo kvůli první světové válce, která zapříčinila i to, že se ústav dostal do špatné finanční situace. V době první světové války vykonával ústav činnost jako rehabilitační zařízení pro osleplé vojáky. Ti se postupně učili sebeobsluze, ale také Braillovu písmu a vyučili se nějakému řemeslu. Po první světové válce dochází k rozšíření výuky o hudební výchovu včetně zřízení ladičského oddělení. Poslední etapou Klarova ústavu bylo postavení poboční budovy, tak zvané odbočky Praha – Horní Krč. V roce 1930, rok po zakoupení pozemků v této oblasti, byla zahájena stavba.

Ústav po druhé světové válce

Po druhé světové válce nastávají v ústavu další změny. V roce 1946 vzniká Učňovská škola pro nevidomé a v tomto období se ústav provizorně stěhuje do budovy v Krči. Od 1. ledna 1951 vzniká Učňovská škola internátní mládeže s vadami zraku. Ředitelem se stává M. Vosoba působící již v Učňovské škole ústavu. V době jeho působení se stává ze školy místo plné pracovních příležitostí pro nevidomé. Objevují se zde nové obory jako knihař, čalouník, mechanik, strojní zámečnický apod. Od této doby je škola ve správě státu. Nově byli do školy přijímáni také slabozrací žáci a žáci se zbytkem zraku.

Později se ve škole začínají uskutečňovat také pětiměsíční kurzy pro nevidomé a slabozraké telefonisty. Do těchto kurzů byli přijímáni uchazeči, kteří byli starší 18 let. Kurzy byly určeny zejména osobám, které přišly o zrak v průběhu svého života. Jejich hlavním úkolem bylo zajistit rekvalifikaci a resocializaci absolventů. V rozmezí let 1963 – 1975 jsou ve škole pořádány kurzy psychorehabilitace. Cílem bylo účastníky naučit základní sebeobsahu, jako je například vaření. Také se měli naučit základní orientaci pohybu v prostoru. Součástí těchto kurzů bylo naučit účastníky psát a číst pomocí Braillova písma či psát na psacím stroji. K zániku těchto kurzů vedla skutečnost, že se v Levoči otevřelo rehabilitační středisko pro osoby, které osleply v průběhu svého života.

Od roku 1968 je na škole zřízena také tříletá nižší ekonomická škola, která byla určena pro budoucí administrativní pracovníky. Absolventi tohoto oboru mohli najít v praxi dobré uplatnění. Na konci osmdesátých let vešla v účinnost celá řada nových zákonů. Na základě toho vznikla odborná učiliště. Ze školy se tedy stává Střední odborné učiliště pro zrakově postiženou mládež. V rámci učiliště je zřízena i pětiletá střední ekonomická škola, kde absolventi získávají maturitní vzdělání.

Řemeslná výuka zrakově postižených na Středním odborném učilišti pro zrakově postiženou mládež

Mezi tradiční řemesla zrakově postižených osob patřilo v tehdejší době například vyplétání židlí, rohožkářství, košíkářství, strojní pletení apod. Díky rozvoji odborného učiliště dochází k rušení starých tradičních řemesel, která jsou náročná zejména na práci

rukou. V důsledku toho velmi často docházelo k ničení hmatových vnímání. Proto se postupně zaváděly nové obory.

Do nejstarších forem pracovní výchovy zrakově postižených žáků určitě patří obory košíkář a kartáčník. Košíkářství mělo ve škole odjakživa dlouholetou tradici. Ve školní budově se nacházel velký bazén sloužící pro namáčení proutí, které bylo pěstováno na školní zahradě. Zejména z důvodu zavádění umělých hmot do výroby ale musela být výuka v roce 1963 ukončena. Zanikla také výroba rohoží, která byla součástí oboru košíkářství. Postupným způsobem došlo na škole ke zrušení i oboru pletařství včetně ladiče pian.

Zato obor kartáčník měl na škole svoji tradici i nadále, a to i přes skutečnost, že práce s drsným materiálem, včetně zatažení drátů, velmi často vedla ke snižování hmatového vnímání. Důležitým produktem byly zejména rýžové kartáče.

V roce 1959 byly zavedeny dva nové obory, a to obor kartonážnictví a čalounictví. Druhý uvedený obor byl zpočátku zaveden pouze jako pokusný, a to z důvodu, že šlo o úplně nový obor, se kterým nebyly žádné zkušenosti, včetně materiálního vybavení a pracovního náradí. I když se zpočátku objevily prvotní potíže, tak i přes tuto skutečnost našel postupně obor své uplatnění. Mezi prvními výrobky od čalouníků byla matrace. Absolventi se postupnými kroky vypracovávali až k tvorbě vlastních výrobků, včetně opravy nábytku.

Druhým novým oborem, který byl zaveden v roce 1959, jak již bylo uvedeno, byl obor kartonážnictví. Do hlavní náplně tohoto oboru patřila výroba všech typů a druhů krabiček, různých desek a kazet. Obor obsazovaly zejména nevidomé dívky, které posléze našly uplatnění především v invalidním družstvu. Tento obor však dlouho nevydržel a v průběhu sedmdesátých let byl zrušen.

Vývoj po roce 1989

Střední odborné učiliště pro zrakově postižené Aloyse Klara po revoluci roku 1989 navazuje na integrační trend ve vzdělávání a začíná přijímat nejen žáky, kteří mají zrakové postižení, ale také žáky s lehkým mentálním postižením, tělesně postižené žáky, ale také žáky zcela zdravé. I nadále škola nabízí ubytování na internátě pro mimopražské žáky. Od roku 1993 je škola právním subjektem, po roce 1994 také příspěvkovou organizací. Od školního roku 1996/1997 se stává fakultní školou Fakulty tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy Praha.

V novém století, konkrétně od počátku školního roku 2001/2002, došlo ke změně názvu školy. Nový název školy zní: Speciální škola Aloyse Klara. Součástí speciální školy je Odborné učiliště pro zrakově postižené, Střední odborné učiliště pro zrakově postiženou mládež a Střední odborná škola pro zrakově postiženou mládež.

Další změna názvu školy se uskutečnila ve školním roce 2005/2006. Od této doby měla škola název Střední škola Aloyse Klara. Poslední zaznamenaná změna proběhla k 1.lednu 2013, kdy se po připojení mateřské školy se speciálně pedagogickým centrem opět změnil název. Nyní se škola nazývá Střední škola a Mateřská škola Aloyse Klara.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUM, METODOLOGIE

Praktická část bakalářské práce se zabývá šetřením na téma odborné vzdělávání a profesní příprava zrakově postižených žáků Střední školy a Mateřské školy Aloyse Klara. Pro jeho zpracování byl zvolen smíšený výzkum. Použijeme kombinaci výzkumných metod dotazníku a rozhovoru. Základní soubor, který zahrnoval všechny studenty středních škol se zrakovou vadou, jsme zúžili jen na výběrový soubor studentů SŠ a MŠ A. Klara. Cílová skupina respondentů byla sestavena ze žáků Střední školy Aloyse Klara s různými stupni očních vad. Dotazníkového šetření se účastnilo celkem 17 respondentů. Pro podrobnější analýzu jsme ještě vybrali respondenty SŠ a MŠ A. Klara pro rozhovor, kde se mohli celkově vyjádřit k problematice vzdělávání. Rozhovory jsme zařadili do samostatné kapitoly praktické části.

Výzkumné šetření, respektive sběr dat, probíhal mezi měsíci září a listopad 2018.

Kvantitativní postup popisuje skutečnost pomocí proměnných (znaků), které lze vyjádřit čísly. Ta mohou vznikat buď měřením, nebo častěji škálováním samotnými respondenty. Získaná data jsou následně zpracována, například pomocí statistických metod. Kvantitativní přístup umožňuje měřit a předvídat lidské chování. Současně umožňuje relativně rychlý sběr dat a rovněž jejich rychlé zpracování. Výsledkem jsou přesná numerická data, která při dostatečně velkém statistickém vzorku mohou být zobecnitelná na celou populaci. Kvalita tohoto způsobu vyhodnocování je dána nejen objektivností respondentů a výzkumníka, ale i postupem sběru dat, generalizací zjištěných výsledků či statistickou významností hypotéz.⁴⁵

Naopak kvalitativní výzkum (rozhovory) se zaměřuje na zjištění, jak jednotlivci či skupiny nahlíží, chápou a interpretují určité skutečnosti. Napomáhá tak objasnit pohledy subjektů na zkoumaný předmět tím, že výzkumník přejímá jejich perspektivu.

⁴⁵ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9. s. 42–43.

Při kvalitativním šetření výzkumník neredukuje počet proměnných ani vztahy mezi nimi. O jejich redukci rozhodují samy zkoumané subjekty. Analýza vychází z velkého množství informací o malém počtu jedinců. V rámci této metody převažuje zájem o reálné celky, interakce mezi aktéry a individuální osudy. Úkolem kvalitativního výzkumu je vytvoření holistického obrazu zkoumaného předmětu a zachycení, jak účastníci zkoumaných procesů situace interpretují.⁴⁶

6.1 CÍLE VÝZKUMU, HYPOTÉZY, METODY SBĚRU DAT A JEJICH ZPRACOVÁNÍ

Bakalářská práce se věnuje tématu odborného vzdělávání a profesní přípravě zrakově postižených žáků Střední školy a Mateřské školy Aloyse Klara. Záměrem výzkumného šetření bylo zjistit schopnosti a předpoklady vizuálně handicapovaných žáků této školy k výkonu budoucí profese. Výzkum by měl také poukázat na důvody, které vedou mladé lidi k volbě této školy a identifikovat silné a slabé stránky této vzdělávací instituce z pohledu studenta.

Každý výzkum je realizován za účelem zodpovězení určitých výzkumných otázek, respektive k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz. Jako základ dotazníkového šetření byly stanoveny následující tři hypotézy.

H1 = Nejčastěji jsou respondenti při výběru střední školy ovlivněni svými rodiči.

H2 = Více jak třetina respondentů má již nějakou pracovní zkušenost ve svém oboru.

H3 = Více jak polovina respondentů plánuje v budoucnu studium či práci v oboru.

⁴⁶ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9. s. 45–46.

Metody sběru dat

Bakalářská práce se věnuje odbornému vzdělávání a profesní přípravě zrakově postižených žáků a na toto téma se zaměřilo i výzkumné šetření. Z důvodu jednoduché realizace kvantitativního šetření byla zvolena dotazníková forma a byl vytvořen formulář vlastní konstrukce. Aby se potřebná data shromáždila co nejjednodušším způsobem, byla zhotovena on-line verze dotazníku. Následně byl dotazník rozeslán elektronickou formou všem potencionálním respondentům.

Dotazník určený zrakově handicapovaným žákům obsahoval celkem 18 jednoduchých otázek (viz Příloha A) zaměřených na různé aspekty jejich odborného vzdělávání. Nejprve byly zmapovány základní informace o samotném respondentovi (pohlaví, věk, stupeň oční vady) a dále byly otázky zaměřeny na problematiku volby střední školy (důvod výběru a jeho ovlivnění, spokojenost se školou, kladné a záporné stránky výuky, způsob zakončení), trávení volného času, zkušenosti s prací (práce při škole, druh pracovního místa, práce v oboru) a plány respondentů do budoucna.

Otázky v dotazníku byly tří různých typů – buď se jednalo o dotaz, kde respondent volil jako svou odpověď pouze jednu nabízenou variantu, nebo prostřednictvím druhého typu otázky mohl vybrat jednu či více odpovědí. U některých dotazů obou druhů byly varianty odpovědí doplněny i o možnost, aby sám účastník šetření tuto sadu rozšířil o novou položku. Posledním typem otázky byla tzv. otevřená otázka, na kterou respondent odpovídal vlastními slovy.

Dotazníkové šetření, respektive vypracování jednotlivých otázek, nebylo nijak časově omezeno a zpracování nasbíraných dat bylo provedeno anonymně.

Kvalitativní šetření je řešeno prostřednictvím polostrukturovaných hloubkových rozhovorů. Jsou realizovány přímým kontaktem se zkoumanou osobou a díky nim je možno proniknout hlouběji do motivů a postojů jednotlivých respondentů. Dotazující sleduje reakce na dílčí položené a předem připravené otázky a usměrňuje další průběh rozhovoru. Jedná se tedy o naplánovanou činnost, jejíž obsah je možno upravit na základě aktuálního dojmu tazatele (důležitosti otázky).

Způsob zpracování dat

Vyhodnocení a grafické znázornění jednotlivých dotazů bylo prováděno za pomoci tabulkového kalkulátoru Microsoft Excel 2013. Všechny otázky dotazníku vlastní konstrukce byly vyhodnoceny samostatně, a to ze souhrnného hlediska. Získaná data byla zpracována pomocí popisné statistiky, která se vyznačuje číselným (absolutním i relativním) vyjádřením i grafickou podobou. Takto získaná data (četnosti jednotlivých kategorií) sloužila jako výchozí informace pro vyhodnocení dílčích hypotéz.

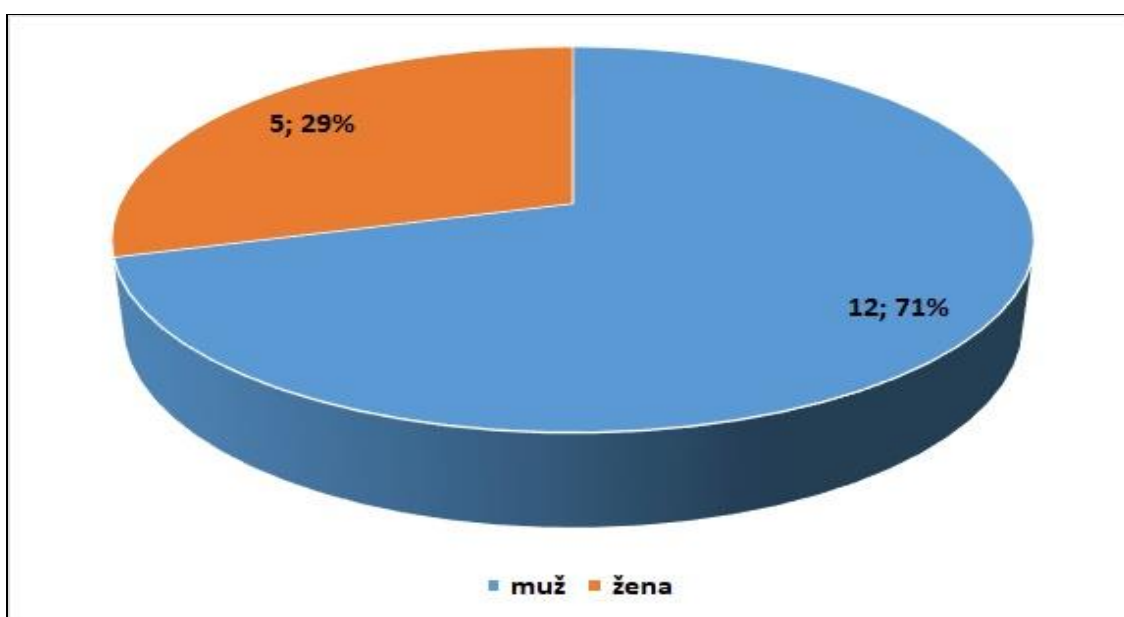
Jednotlivé rozhovory byly taktéž zpracovány samostatně, a to ze souhrnného hlediska. Byl kladen důraz na shodnou strukturu všech vyhodnocených interview.

7 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ, VYHODNOCENÍ

Jak již bylo zmíněno, dotazníkové šetření bylo realizováno mezi zrakově postiženými žáky Střední školy a Mateřské školy Aloyse Klara. V následujícím textu budou tedy zpracována data jednotlivých dílčích otázek.

První otázka dotazníkového šetření zjišťovala pohlaví jednotlivých respondentů. Výzkumu se účastnilo celkem sedmnáct dotazovaných, z čehož bylo 71 % mužů (12 jedinců) a 29 % žen (5 jedinců).

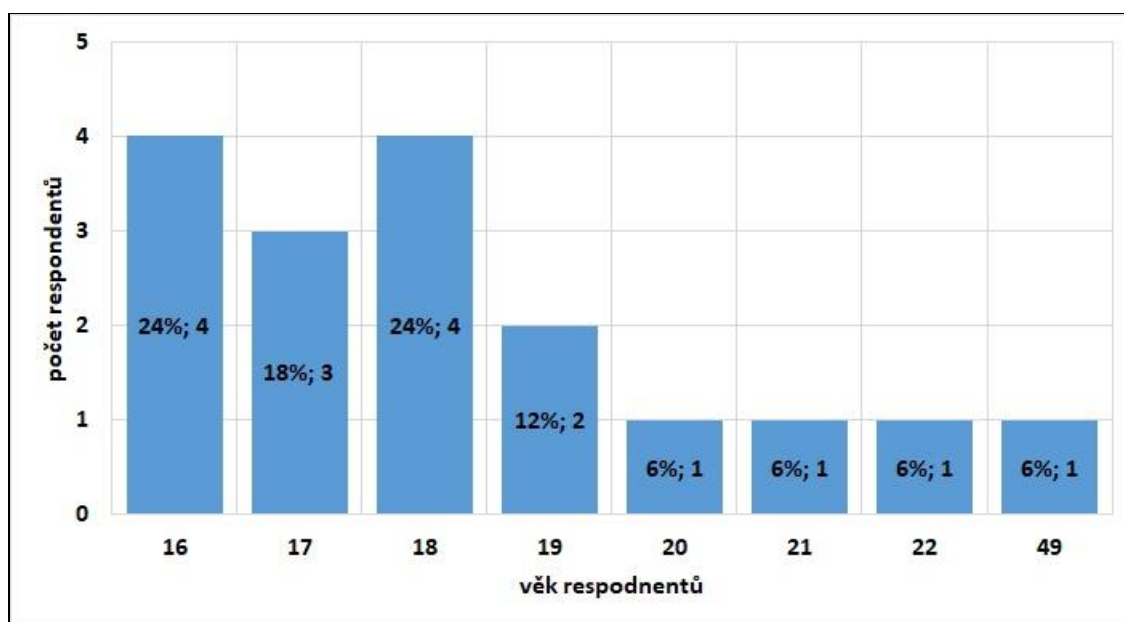
Graf 1 – Pohlaví

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Další otázka se zaměřila na věk respondentů. Následující sloupcový graf – histogram, zobrazuje četnosti jednotlivých věkových kategorií a z hodnot je zřejmé, že nejvíce účastníků šetření je ve věku 16 či 18 let (24 % respondentů, 4 jedinci). Dále je početnější ještě skupina sedmnáctiletých (18 % respondentů, 3 jedinci) a devatenáctiletých (12 % respondentů, 2 jedinci) dotazovaných. Průměrný věk respondentů byl téměř 20 let a medián 18 let.

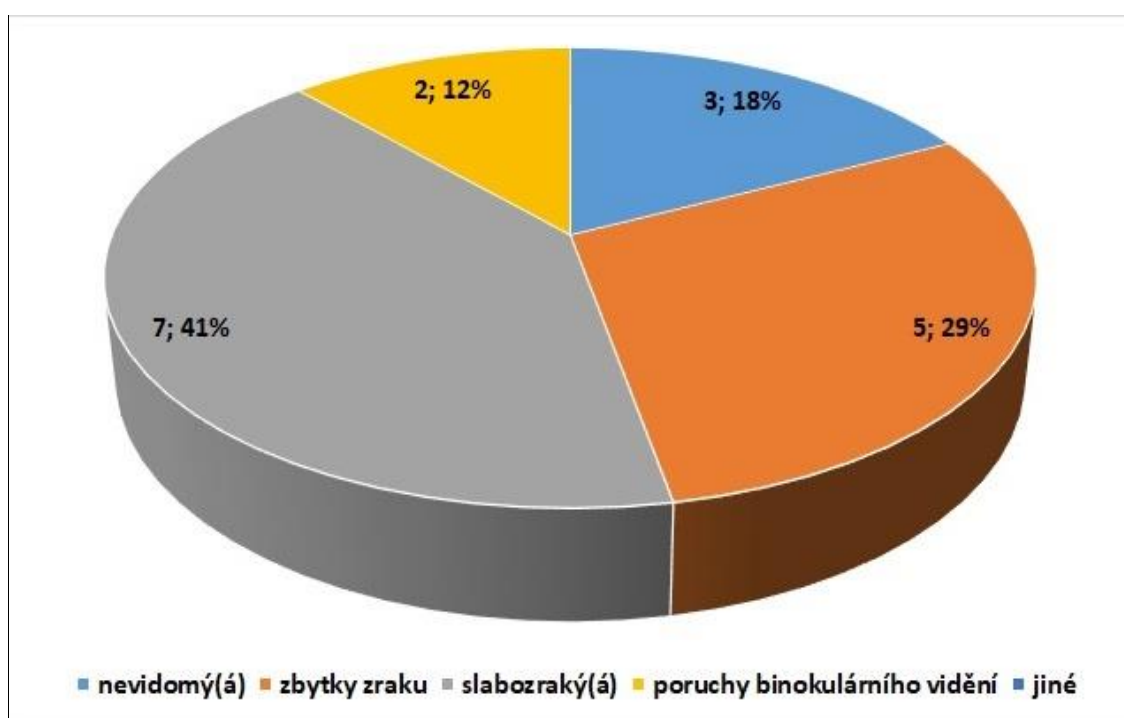
Graf 2 – Věk

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Třetí otázka se věnovala stupni oční vady respondentů. Jako svou odpověď mohli účastníci šetření označit jednu z pěti možností (nevidomý(á), zbytky zraku, slabozraký(á), poruchy binokulárního vidění a jiné) s tím, že v rámci poslední varianty mohou rozšířit seznam o další položku. Tuto možnost ale žádný z respondentů nevyužil. Téměř polovina účastníků šetření (41 % respondentů, 7 jedinců) byla slabozraká. Přibližně třetina oslovených (29 % respondentů, 5 jedinců) uvedla, že má ještě zbytky zraku. Skoro pětina dotázaných (18 % respondentů, 3 jedinci) byla zcela nevidomá a zbývající 2 účastníci (12 % respondentů) trpí poruchou binokulárního vidění. Četnosti jednotlivých kategorií zobrazuje následující koláčový graf.

Graf 3 – Stupeň oční vady

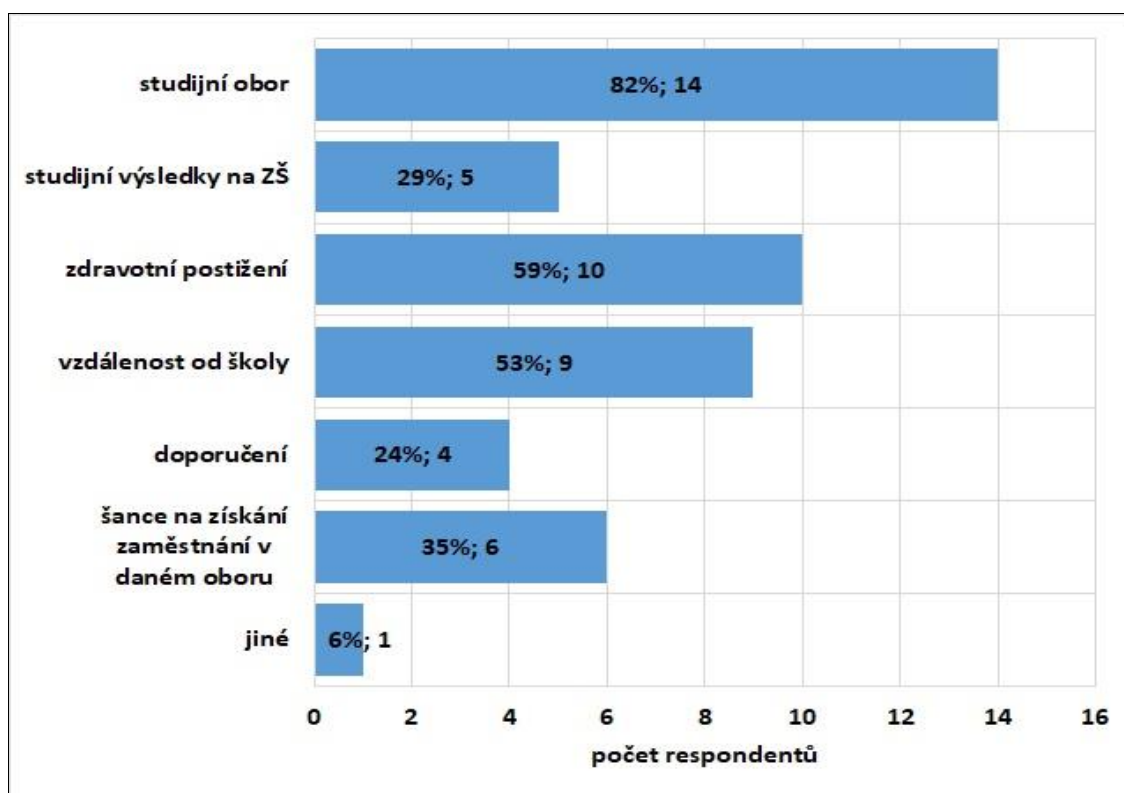

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Z jakého důvodu jste si zvolil(a) právě tuto školu byl čtvrtá otázka dotazníkového šetření a zabývala se důvodem, proč si respondenti zvolili za svou školu právě SŠ a MŠ Aloyse Klara. Pro svou odpověď měli připraveno sedm možností (studijní obor, studijní výsledky na ZŠ, zdravotní postižení, vzdálenost od školy, doporučení, šance na získání zaměstnání v daném oboru a jiné) s tím, že jich mohli jako svou reakci zvolit více najednou. Také opět mohli prostřednictvím poslední položky „jiné“ rozšířit seznam možností o další

důvod volby této vzdělávací instituce. Účastníci šetření nejčastěji za důvod volby této školy označili studijní obor a jednalo se o více než $\frac{3}{4}$ dotázaných (82 % respondentů, 14 jedinců). Více než polovina zúčastněných také jako důvod uvedla své zdravotní postižení (59 % respondentů, 10 jedinců) či vzdálenost od školy (53 % respondentů, 9 jedinců). Okolo třetiny dotázaných v této škole viděli šanci na získání zaměstnání v daném oboru (35 % respondentů, 6 jedinců) nebo odpovídající studijní výsledky na základní škole (29 % respondentů, 5 jedinců). Téměř čtvrtina účastníků (24 % respondentů, 4 jedinci) školu Aloyse Klara zvolila na základě doporučení. Jeden jedinec (6 % respondentů) využil také svou možnost a doplnil odpovědi o další variantu. Jednalo se o radu od kamarádů. Četnosti jednotlivých kategorií jsou graficky zpracovány na následujícím pruhovém grafu.

Graf 4 – Důvody výběru školy

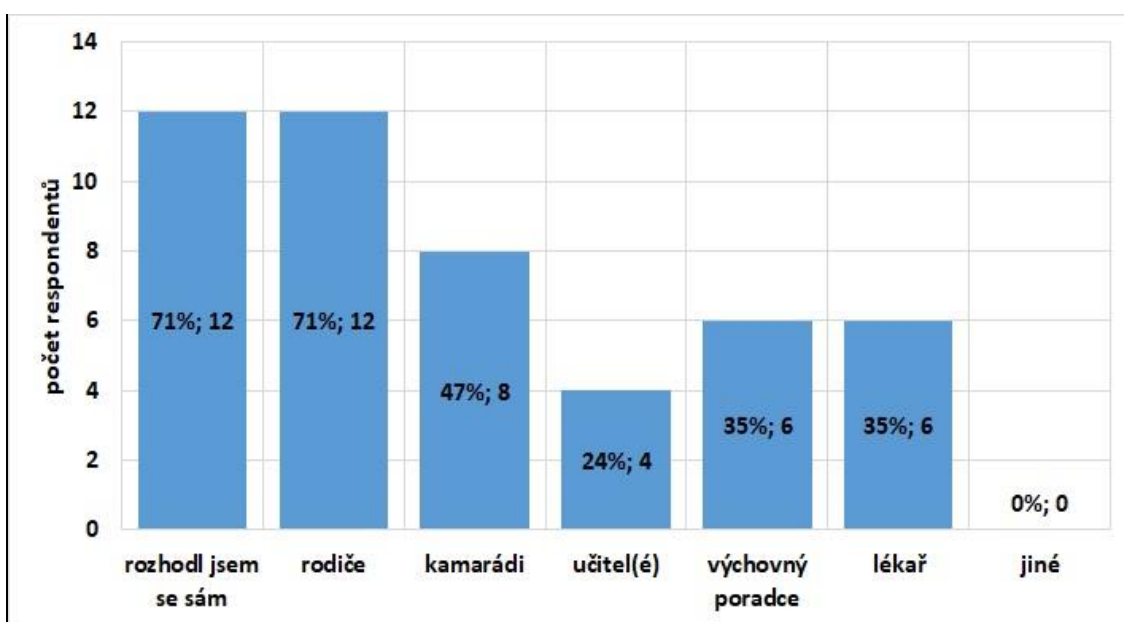

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Pátá otázka souvisela se čtvrtou otázkou a zaměřila se na zjištění, jaká osoba respondenta při výběru školy nejvíce ovlivnila. Pro volbu odpovědí měli účastníci šetření k dispozici sedm možností a zvolit jich mohli i více najednou. Téměř $\frac{3}{4}$ dotázaných

(71 % respondentů, 12 jedinců) shodně uvedlo, že se rozhodli sami nebo že je také velmi ovlivnili jejich rodiče. Jedná se o zcela odpovídající reakci, jelikož na tak závažném rozhodnutí se ve věku respondentů podílejí i jejich rodiče. Téměř polovina zúčastněných (47 % respondentů, 8 jedinců) poslouchá doporučení svých kamarádů. Více jak třetina účastníků (35 % respondentů, 6 jedinců) se nechala ovlivnit svým výchovným poradcem či doporučením lékaře. Takřka čtvrtina oslovených (24 % respondentů, 4 jedinci) poslechla radu svého učitele. Žádný z respondentů nevyužil své možnosti, aby doplnil do seznamu další možnou odpověď. Výše popsané četnosti jednotlivých kategorií jsou graficky zdokumentovány na následujícím sloupcovém grafu.

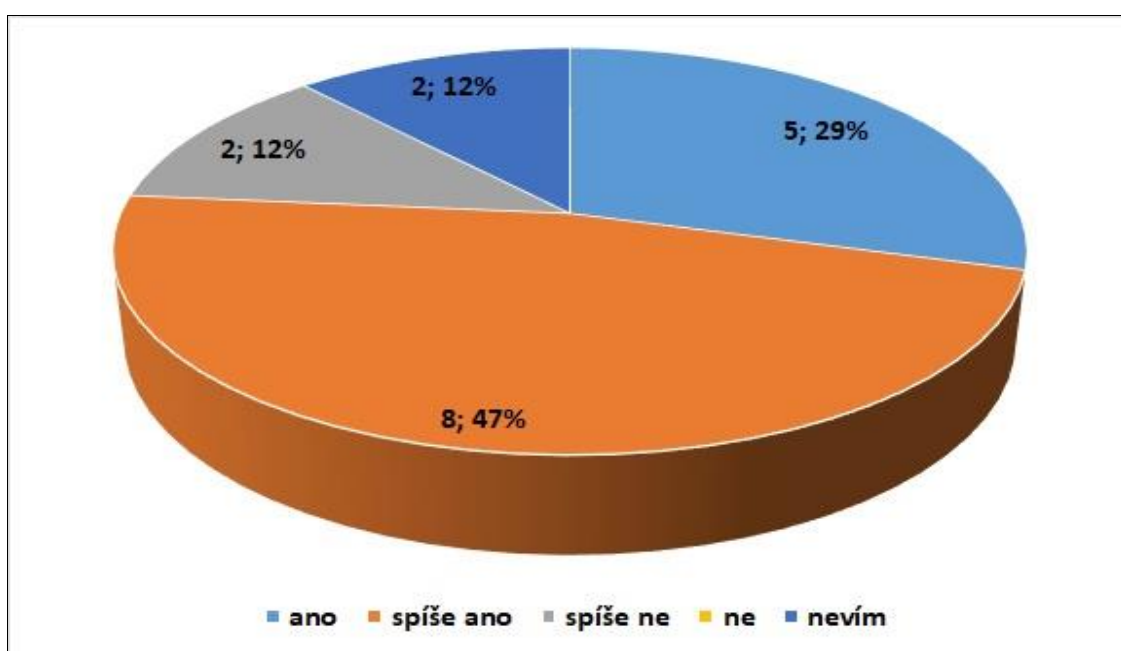
Graf 5 – Osoby, které nejvíce ovlivnily výběr studia

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Šestá otázka řešila spokojenost respondentů se zvolenou školou. Dotazovaní měli k ohodnocení k dispozici pětibodovou škálu (ano, spíše ano, spíše ne, ne a nevím) a nejčastěji se shodli na hodnocení spíše ano (47 % respondentů, 8 jedinců). Téměř třetina účastníků šetření (29 % respondentů, 5 jedinců) je se školou spokojena (možnost ano). Naopak dva jedinci (12 % respondentů) buď neví, nebo jsou spíše nespokojeni (možnost spíše ne). Žádný z oslovených žáků neoznačil jako svou odpověď možnost ne. Grafické zobrazení četností jednotlivých kategorií je uvedeno na následujícím koláčovém grafu.

Graf 6 – Rozdělení respondentů dle jejich spokojenosti se zvolenou školou

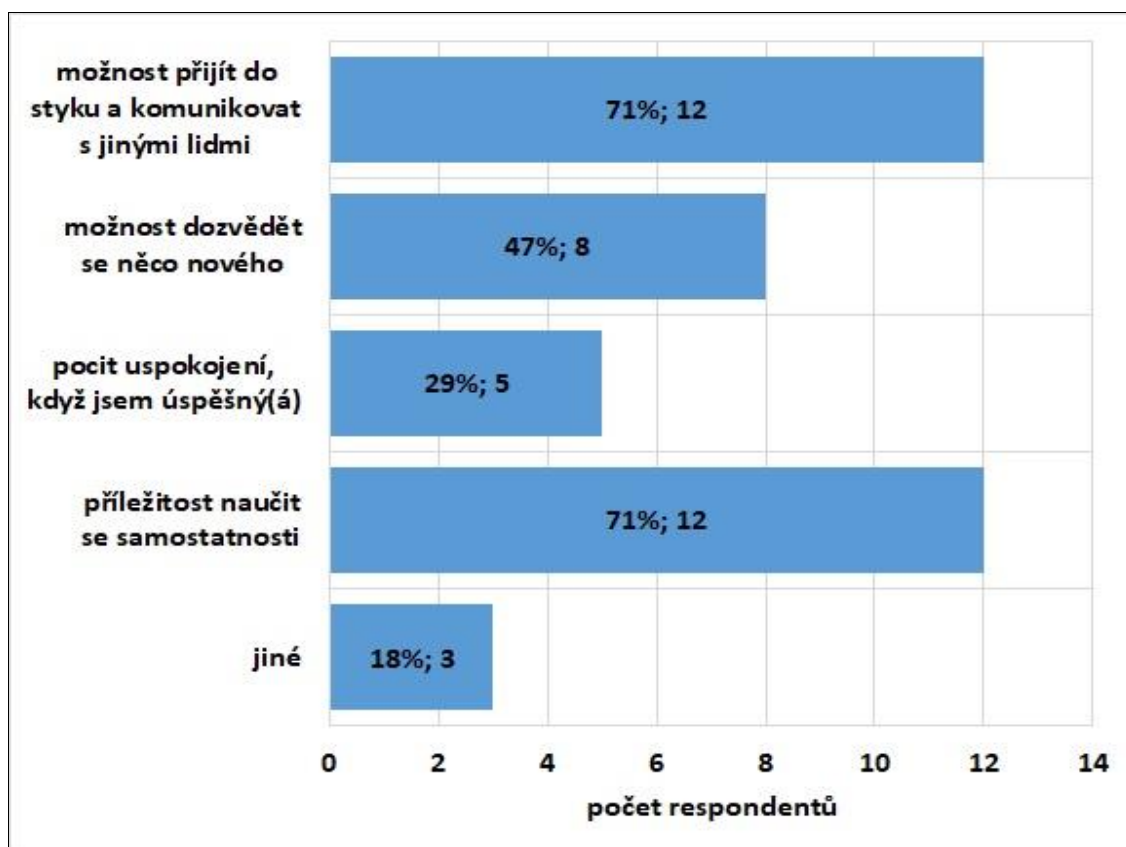
(Zdroj dat: vlastní šetření)

Sedmá otázka si kladla za cíl zjistit, co mají respondenti na škole nejraději. V rámci tohoto dotazu mohli dotazovaní označit více odpovědí najednou a volit mohli z pěti předem připravených možností (možnost přijít do styku a komunikovat s jinými lidmi, možnost dozvědět se něco nového, pocit uspokojení, když jsem úspěšný(á), příležitost naučit se samostatnosti a jiné).

Nejkladněji hodnotí dotazovaní žáci (71 % respondentů, 12 jedinců) možnost přijít do styku a komunikovat s jinými lidmi a příležitost naučit se samostatnosti. Téměř polovina oslovených (47 % respondentů, 8 jedinců) také oceňuje možnost dozvědět se něco nového. Takřka třetina (29 % respondentů, 5 jedinců) účastníků šetření si na škole cení,

že díky ní cítí pocit uspokojení, když jsou úspěšní. Tři jedinci (18 % respondentů) využili svou možnost vyjádření a prostřednictvím odpovědi „jiné“ doplnili další vlastnosti, které mají na škole nejraději. Jednalo se ve dvou případech o kamarády či partu kamarádů a poslední zúčastněný vtipně doplnil přestávky. Výše uvedené četnosti jednotlivých kategorií jsou dokumentovány na následujícím pruhovém grafu.

Graf 7 – Nejmilejší skutečnost na škole

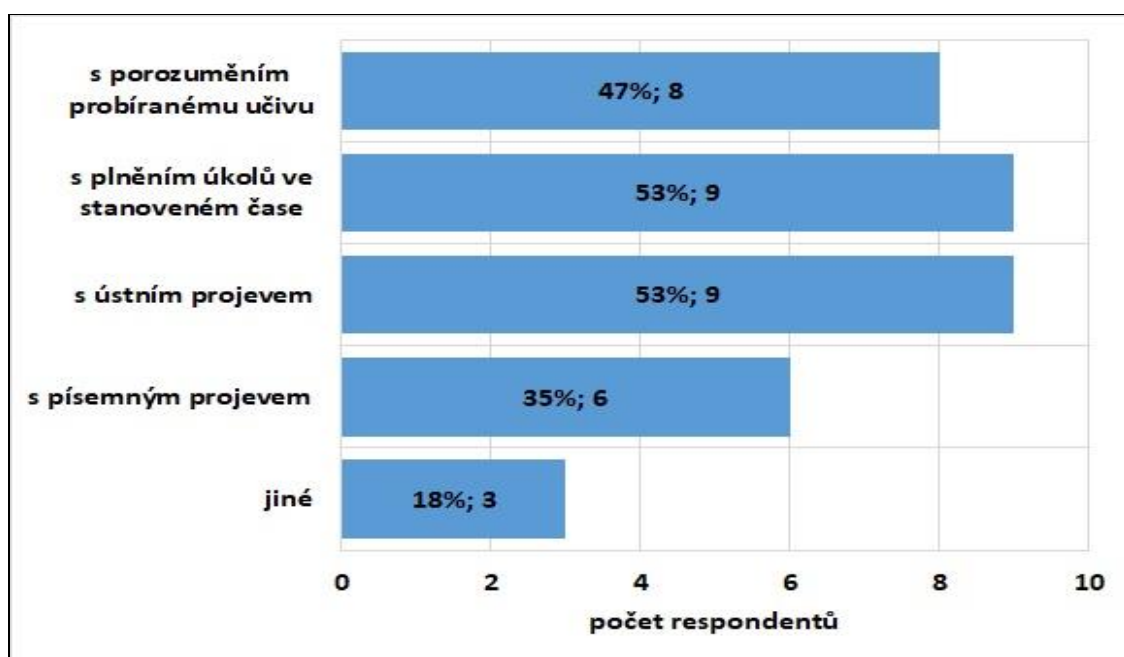

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Osmá otázka dotazníkového šetření se zabývala problematikou, s čím mají respondenti ve škole největší potíže. I v tomto případě bylo pro dotazované připraveno pět možných odpovědí (s porozuměním probíraného učiva, s plněním úkolů ve stanoveném čase, s ústním projevem, s písemným projevem a jiné), kdy v rámci poslední možnosti mohli účastníci doplnit svou vlastní reakci.

Více jak polovina dotázaných žáků (53 % respondentů, 9 jedinců) uvedla, že mají ve škole největší potíže s plněním úkolů ve stanoveném čase, ale také i s ústním projevem. Naopak písemný projev činil nesnáze 35 % respondentů (6 jedinců). Skoro polovina účastníků (47 % respondentů, 8 jedinců) si také stěžovala na problémy s porozuměním probíraného učiva. Možnost doplnění seznamu odpovědí o další možnost využili tři jedinci (18 % respondentů), kteří ve dvou případech uvedli, že nemají potíže s ničím a pouze jeden z nich si postěžoval na občasné nesnáze s orientací v prostoru. Následující řádkový graf zobrazuje četnosti výše uvedených kategorií.

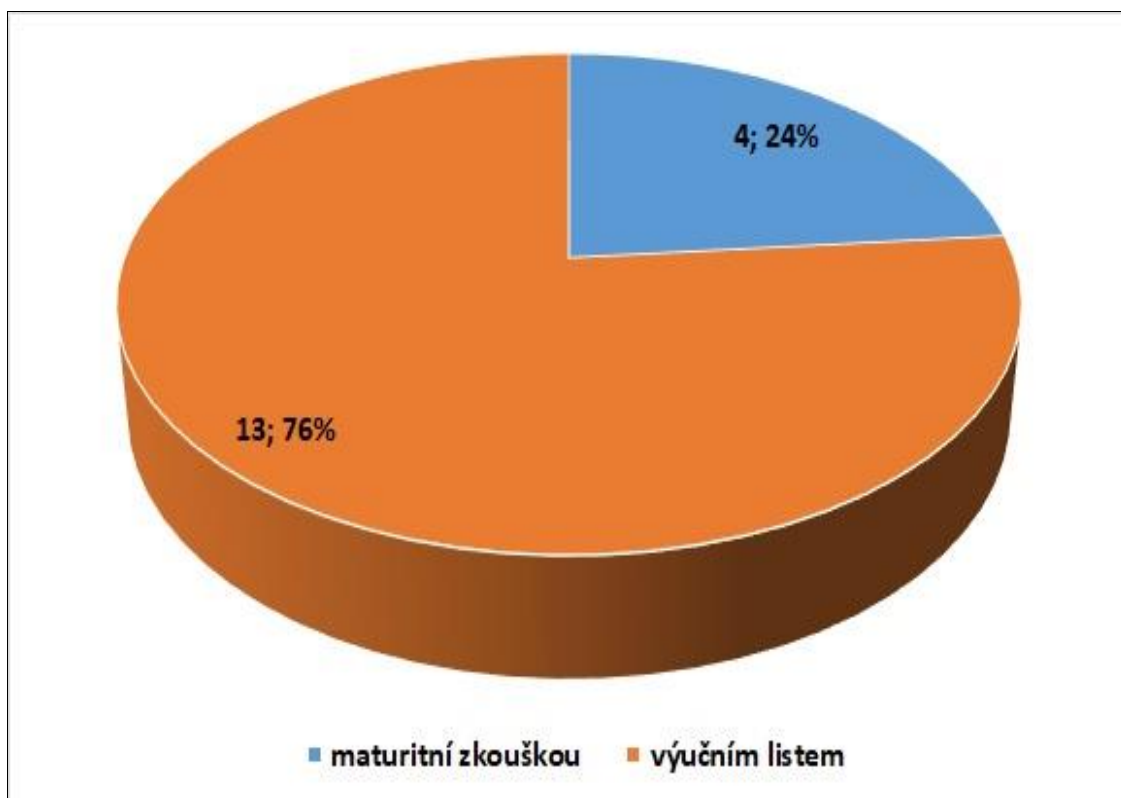
Graf 8 – Největší potíže na škole

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Devátá otázka realizovaného výzkumu zjišťovala, jakým způsobem mají respondenti zakončeno své studium. Škola Aloyse Klara nabízí svým studentům dvě možnosti zakončení studia, a to buď maturitní zkoušku, nebo zkouškou, po které obdrží výuční list. Téměř $\frac{3}{4}$ dotazovaných (76 % respondentů, 13 jedinců) své studium zakončí výučním listem a zbývající čtvrtina (24 % respondentů, 4 jedinci) maturitní zkouškou. Následující koláčový graf dokumentuje procentuální četnosti obou skupin.

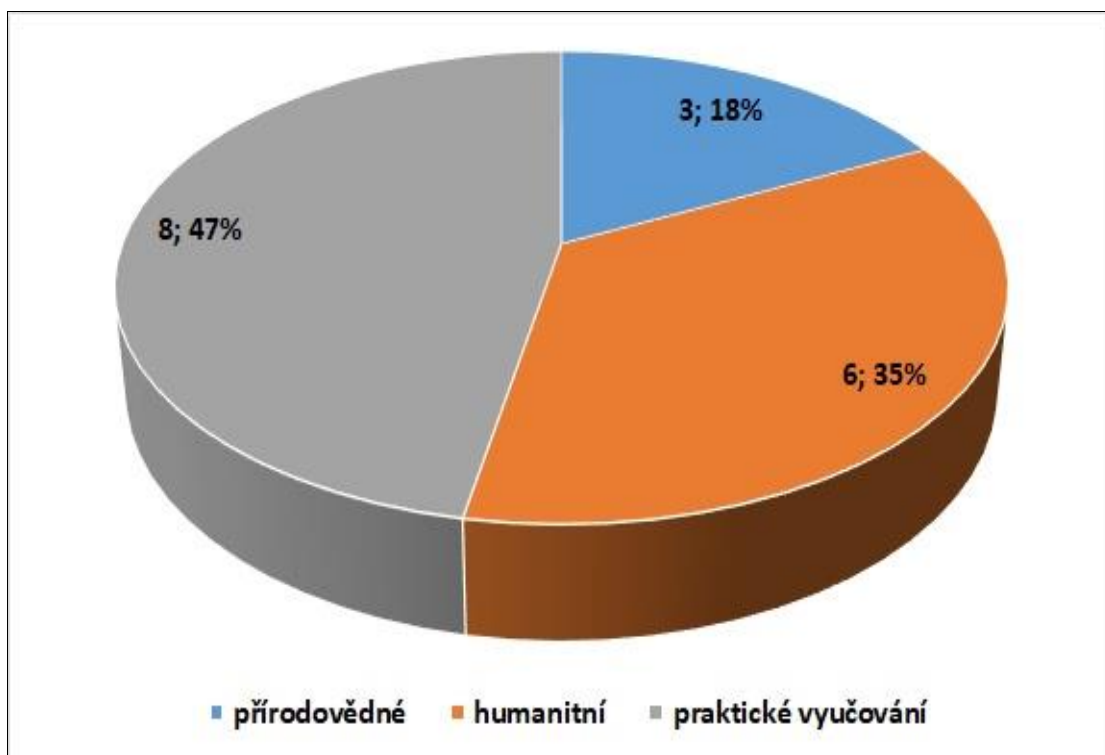
Graf 9 – Způsob zakončení školy

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Desátá otázka dotazníkového šetření se zaměřila na problematiku, které vyučovací předměty respondenty nejvíce baví. Nejsou vyjmenovány jednotlivě, ale jsou seskupeny do tří kategorií. První reprezentuje přírodovědné předměty, jako jsou matematika, fyzika či biologie. Druhá skupina představuje humanitní předměty, jejichž zástupci jsou například český jazyk, dějepis či cizí jazyky. Třetí kategorii tvoří praktické předměty, které jsou závislé na studovaném oboru. Koláčový graf zobrazuje rozdělení respondentů dle jejich oblíbenosti vyučovaných předmětů. Mezi studenty je nejoblíbenější praktické vyučování, které upřednostňuje téměř polovina dotázaných (47 % respondentů, 8 jedinců). Třetina účastníků (35 % respondentů, 6 jedinců) naopak preferuje humanitní předměty a přírodovědné předměty má v oblíbenosti pouze 18 % respondentů (3 jedinci).

Graf 10 – Oblíbené vyučovací předměty

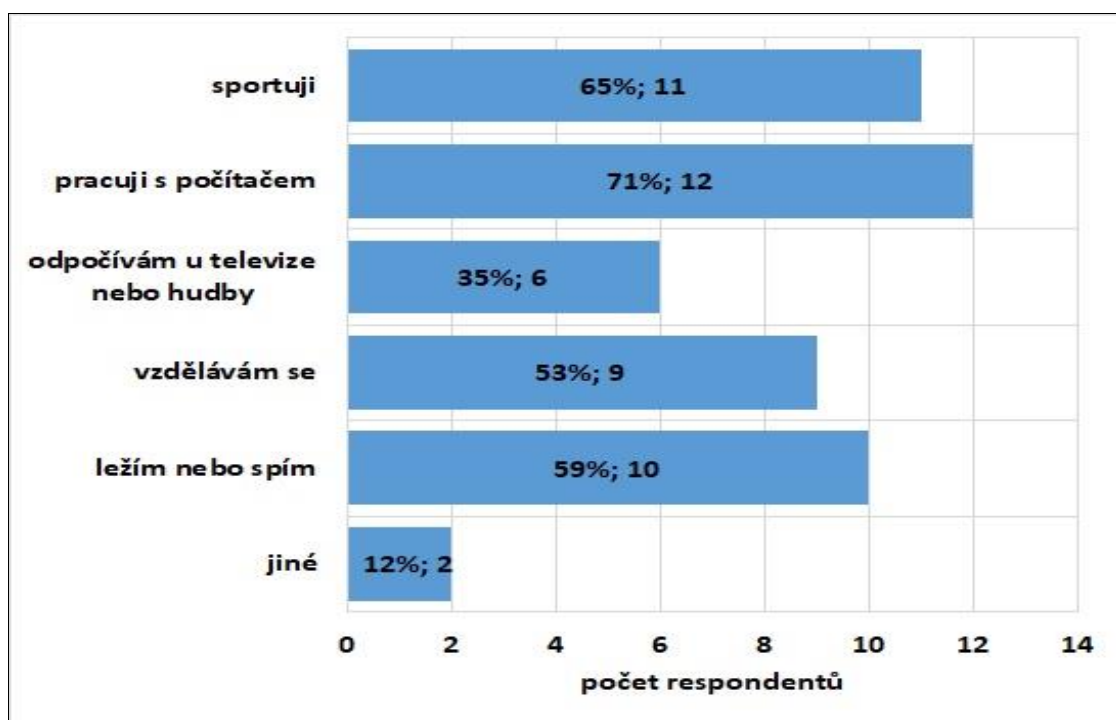

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Další otázka, v pořadí jedenáctá, zjišťovala, co nejraději respondenti dělají ve svém volném čase. Účastníci šetření mohli označit jednu či více možností z šesti předpřipravených odpovědí (sportuji, pracuji s počítačem, odpočívám u televize nebo hudby, vzdělávám se, ležím nebo spím a jiné). Prostřednictvím poslední položky mohli seznam volnočasových aktivit rozšířit i o vlastní reakci.

Předcházející pruhový graf mapuje oblíbenost jednotlivých činností, které respondenti nejraději dělají ve svém volném čase. Nejčastěji se jedná o práci s počítačem, které se věnují téměř ¼ dotazovaných (71 % respondentů, 12 jedinců). Mezi dotazovanými je také oblíben sport, na který je zaměřeno 65 % respondentů (11 jedinců). Podobné zastoupení má i odpočinek ve formě ležení či spaní, kdy takto svůj volný čas tráví 59 % respondentů (10 jedinců). Vzdělávání se se volným čase věnuje více než polovina dotázaných (53 % respondentů, 9 jedinců). Třetina účastníků šetření také ráda odpočívá u televize nebo hudby (35 % respondentů, 6 jedinců). Pouze dva jedinci (12 % respondentů) využili svou možnost a rozšířili seznam oblíbených činností o další položky. A v obou případech se to týkalo scházení se s přáteli a kamarády.

Graf 11 – Nejčastější volnočasové aktivity

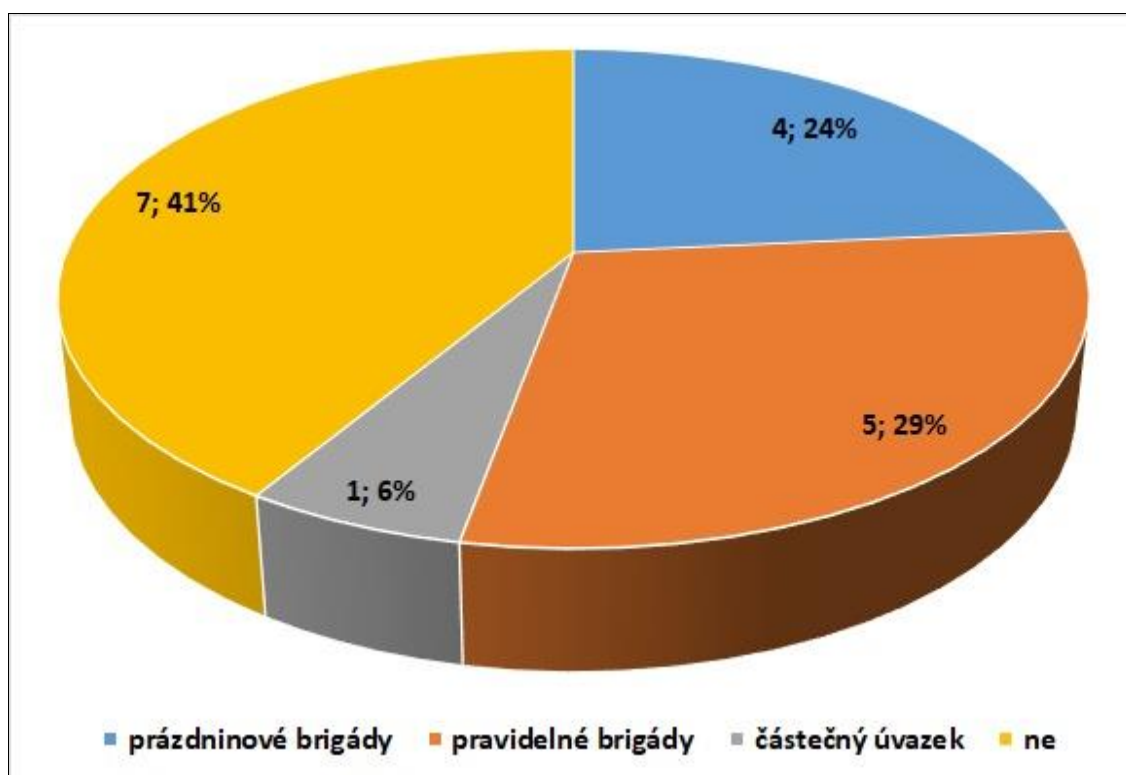

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Dvanáctá otázka se zaměřila na téma zaměstnání a zjišťovala, zda respondenti mají již nějakou pracovní zkušenost, konkrétně jestli někdy pracovali při škole. Pokud ano, tak mohli účastníci šetření specifikovat, v jaké formě jejich práce byla realizována (prázdninové brigády, pravidelné brigády či částečný úvazek). Téměř polovina dotazovaných nikdy při svém zaměstnání nepracovala (možnost ne, 41 % respondentů, 7 jedinců). Ostatní zúčastnění nejčastěji zvyšovali své finanční možnosti prostřednictvím pravidelných brigád (29 % respondentů, 5 jedinců). Téměř čtvrtina dotázaných (24 % respondentů, 4 jedinci) získává peníze na prázdninových brigádách. Pouze jeden jedinec (6 % respondentů) byl zaměstnán při škole na částečný úvazek.

Následující koláčový graf zobrazuje četnosti výše popsanych kategorií.

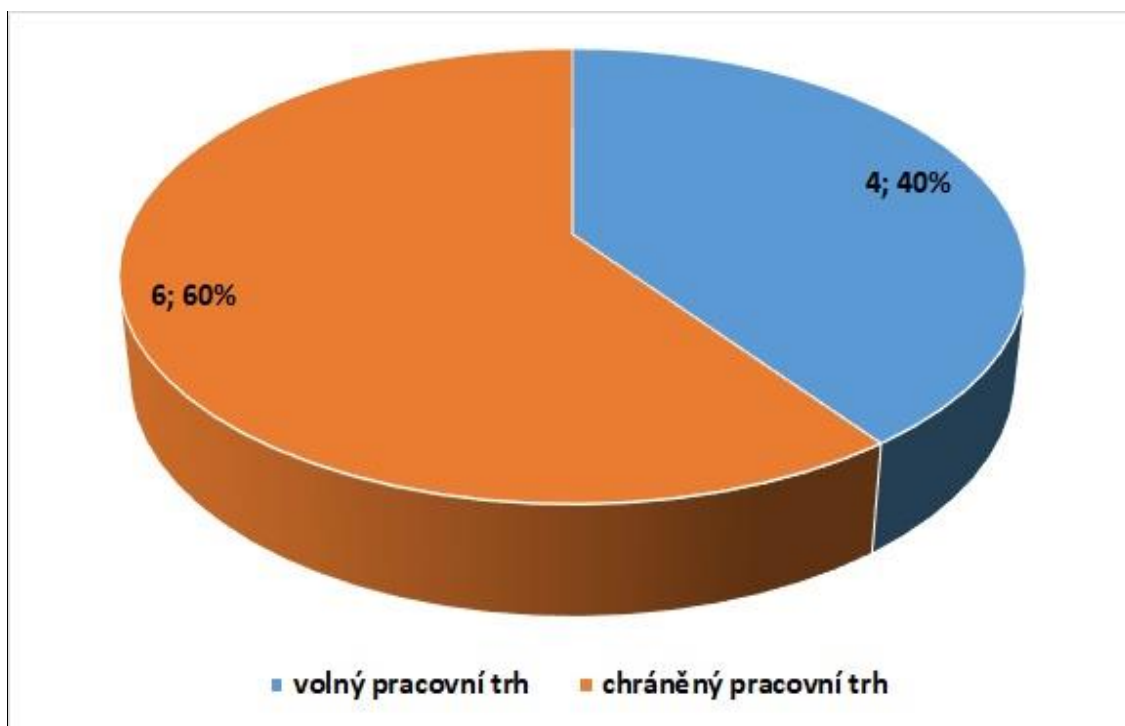
Graf 12 – Práce při škole

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Třináctá otázka souvisí s tou předchozí, jelikož zjišťuje u pracujících studentů, o jakého poskytovatele pracovního místa se jednalo (zda pracovali na volném pracovním trhu, nebo jestli své místo získali díky chráněnému pracovnímu trhu). Na tuto otázku odpovídali samozřejmě jenom ti respondenti, kteří v předchozím dotazu uvedli, že při škole pracují (59 % respondentů, 10 jedinců).

Graf 13 – Poskytovatel pracovního místa

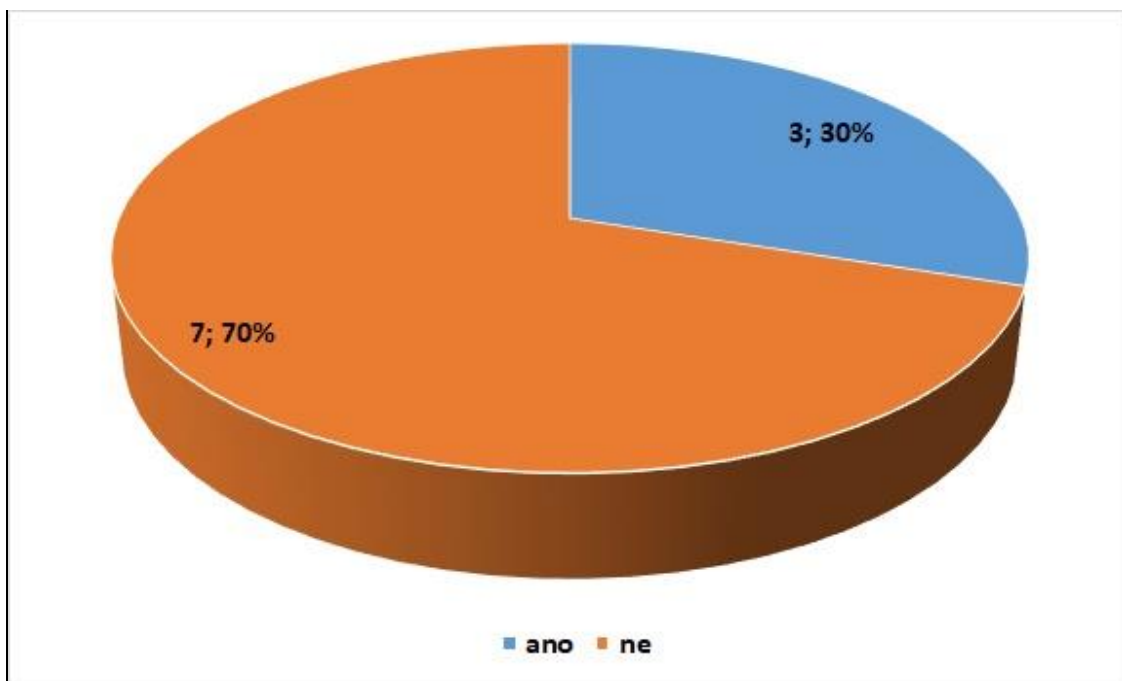

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Koláčový graf dokumentuje rozdělení pracujících respondentů dle typu poskytovatele pracovního místa. Chráněného pracovního trhu využívá o 20 % více odpovídajících (60 % odpovědí, 35 % respondentů, 6 jedinců) než volného pracovního trhu (40 % odpovědí, 24 % respondentů, 4 jedinci).

Čtrnáctá otázka navazovala na tu předchozí a věnovala se zjištění, zda pracující respondenti jsou zaměstnáni v oboru. Procentuální zastoupení jednotlivých kategorií mapuje následující koláčový graf.

Graf 14 – Při studiu současná práce ve svém oboru

(Zdroj dat: vlastní šetření)

70 % odpovědí (41 % respondentů, 7 jedinců) vypovídalo o skutečnosti, že účastníci šetření nepracují ve svém oboru. Pouze další tři jedinci uvedli (30 % odpovědí, 18 % respondentů), že naopak ve svém oboru pracují.

Další otázka v pořadí si kladla za cíl zjistit, co by respondenti chtěli dělat po ukončení střední školy. Pro svou odpověď měli účastníci šetření připraveno pět možných reakcí (další studium v rekvalifikačním kurzu, další studium na vyšší odborné škole, další studium v jiném oboru, nalézt práci v oboru či nalézt práci) a nejčastěji volili položku nalézt práci v oboru (47 % respondentů, 8 jedinců). Tři jedinci (18 % respondentů) shodně uvedli, že se budou věnovat dalšímu studiu na vyšší odborné škole, nebo si budou hledat práci. Na další studium v rekvalifikačním kurzu se zaměří dva jedinci (12 % respondentů) a jeden jedinec (6 % respondentů) bude studovat v jiném oboru. Následující koláčový graf dokumentuje četnosti jednotlivých kategorií.

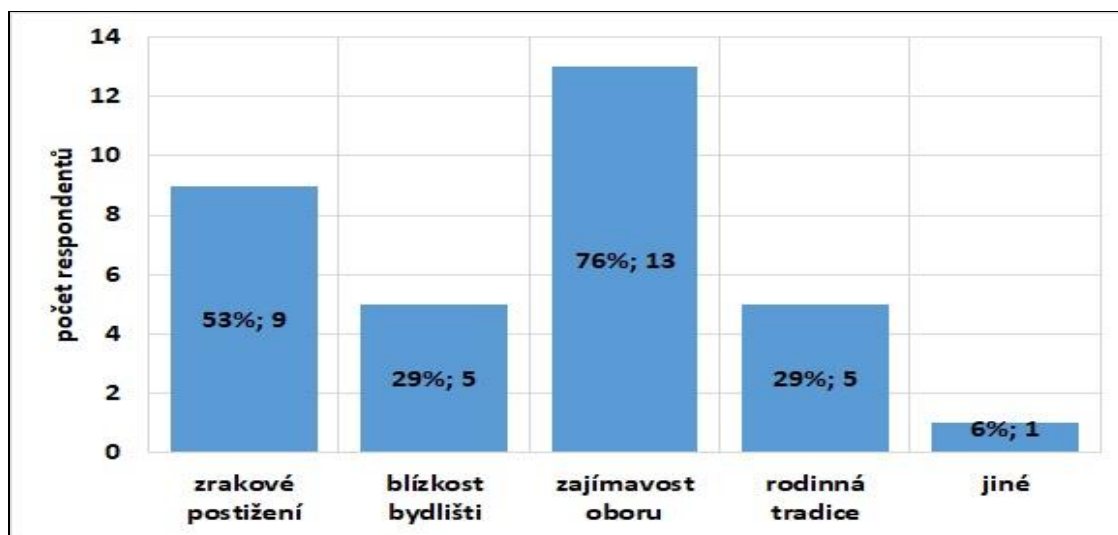
Graf 15 – Plány po ukončení školy

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Šestnáctá otázka dotazníkového šetření se zaměřila na zjištění, jaké důležité faktory jsou pro respondenty rozhodující při výběru školy v případě dalšího studia nebo pro volbu zaměstnání. Pro svou odpověď měli účastníci šetření předpřipraveno pět variant reakcí (zrakové postižení, blízkost bydliště, zajímavost oboru, rodinná tradice či jiné). Prostřednictvím poslední položky mohli respondenti své odpovědi opět rozšířit. Byla zde také možnost označení více odpovědí najednou.

Graf 16 – Důležitý faktor pro výběr školy

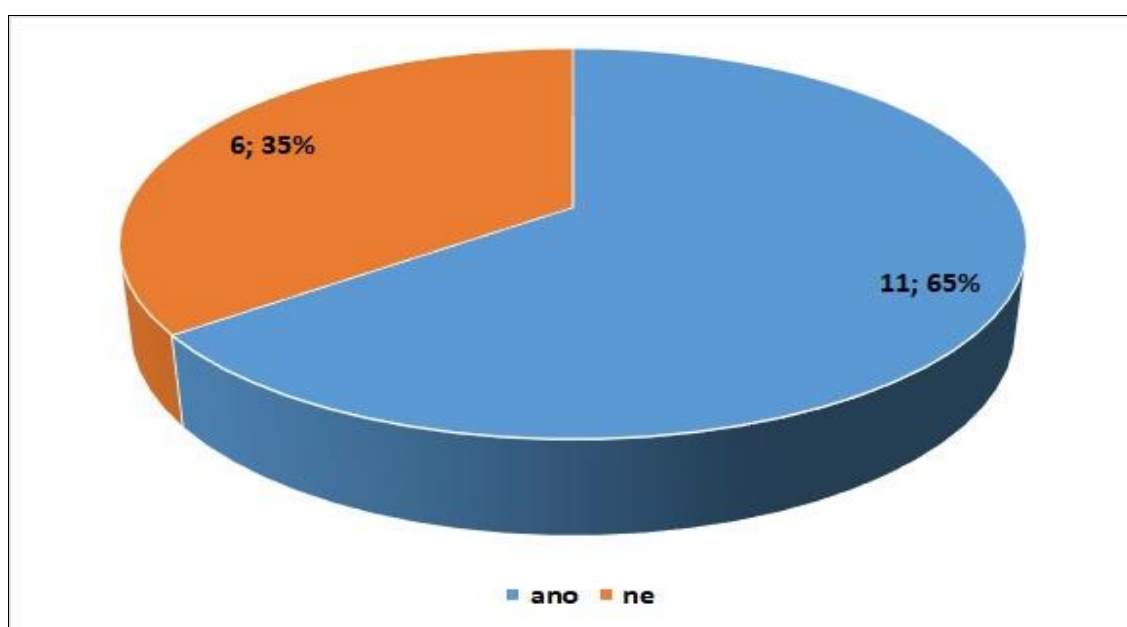

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Ze sloupcového grafu vyplývá, že nejčastějším důvodem pro výběr budoucí instituce, ať k dalšímu vzdělávání či k zaměstnání, byla zajímavost oboru (76 % respondentů, 13 jedinců). Více jak polovina dotázaných (53 % respondentů, 9 jedinců) bere při svém rozhodování zejména v potaz svůj zrakový handicap. Pět jedinců shodně uvedlo (29 % respondentů), že je pro ně důležitou podmínkou blízkost bydliště či rodinná tradice. Pouze jeden jedinec (6 % respondentů) se rozhodl využít položku „jiné“ k rozšíření seznamu odpovědí a dotazovaný označil za důležitý faktor výběru kamarády.

Předposlední otázka dotazníkového šetření souvisela s předchozí a měla za cíl zjistit, zda bude zvolená škola nebo práce odpovídat zálibám respondentů. V tomto případě je vyhodnocení velice jednoduché, jelikož zúčastnění odpovídali pouze ano či ne. Více než polovina dotazovaných (65 % respondentů, 11 jedinců) uvedla, že se rozhodují na základě svých zálib. Zbývající zúčastnění (35 % respondentů, 6 jedinců) naopak svou volbu nepodmiňují svými zálibami. Následující koláčový graf mapuje popisované četnosti kategorií.

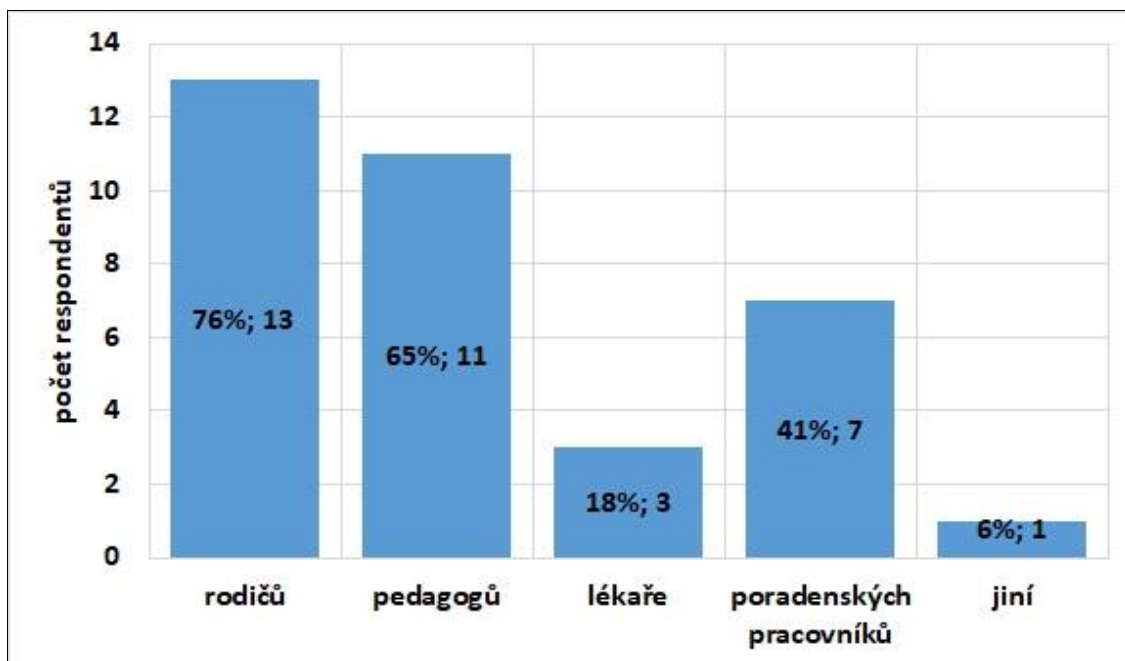
Graf 17 – Skutečnosti, zda nová škola či zaměstnání odpovídá jejich zálibám

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Poslední, osmnáctá, otázka dotazníkového šetření uzavírala předchozí dotazy a zaměřila se na zjištění, zda bude respondent při výběru nové školy či zaměstnání dbát na rady jiné osoby. Účastníci mohli zvolit více odpovědí a měli předpřipraveno pět možností (rodiče, pedagogové, lékaři, poradenská pracovníci a jiné). I v tomto případě varianta „jiné“ sloužila jako příležitost k uvedení své vlastní odpovědi.

Graf 18 – Doporučení při výběru školy či zaměstnání

(Zdroj dat: vlastní šetření)

Více jak $\frac{3}{4}$ dotazovaných (76 % respondentů, 13 jedinců) uvedlo, že jim s rozhodnutím pomohli rodiče. To významně koresponduje s výsledkem otázky č. 5, kdy se respondenti vyjadřovali k faktu, kdo jim byl již nápomocen s výběrem střední školy. Druhou nejpočetnější skupinou jsou pedagogové, na které se obrátilo 11 jedinců (65 % respondentů). 41 % respondentů (7 jedinců) požádalo o radu poradenské pracovníky a tři jedinci (18 % respondentů) svého lékaře. Jeden účastník šetření (6 % respondentů) konzultoval své rozhodnutí o své budoucnosti se svými kamarády. Předcházející sloupcový graf dokumentuje četnosti jednotlivých skupin.

8 ROZHOVORY, JEJICH PRŮBĚH

Praktická část bakalářské práce obsahuje kromě realizovaného dotazníkového šetření i údaje ze čtyř rozhovorů se studenty Střední školy a Mateřské školy Aloyse Klara. Rozhovor neboli metodicky vedená konverzace je totiž další výzkumnou a diagnostickou technikou, která spočívá v dotazování a jehož cílem je získání diagnostických informací. V následujícím textu jsou jednotlivé rozhovory zpracovány každý samostatně.

Patrik

Patrik je třiadvacetiletý muž, který na škole Aloyse Klara studuje čtyřletý obor „Masér sportovní a rekondiční“, který je zakončen maturitní zkouškou. Patrik se na ni v současnosti aktivně připravuje. I přes svůj zrakový handicap (slabozraký jedinec) je velmi vřelý a milý. Žije s rodiči a sestrou, a pokud lze z rozhovoru soudit, má s nimi hezký vztah. Je sportovně založený – plave a věnuje se kulturistice, což mělo také svůj vliv na výběr studijního oboru. Jeho handicap je následkem vážného úrazu z dětství.

Jak již bylo zmíněno, Patrik si vybral tento obor kvůli svému blízkému vztahu ke sportu. Zcela jistě na jeho volbu měla vliv i poloha školy, jelikož bydlí v bezprostředním okolí Prahy. Doporučením také přispěl jeho starší kamarád, který tuto školu již dříve absolvoval. Patrikovy studijní výsledky jsou nadprůměrné a školu má rád. Blízké jsou mu zejména praktické předměty. Navázal zde řadu nových přátelství.

Co se týče jeho připravenosti pro praxi, tak již od svého dospívání chodil na řadu brigád. Bylo by možné říci, že „dělal vše, co se naskytlo“. Využíval nabídky jak chráněných pracovních míst, tak i volného trhu. Do budoucna se chce rozhodně věnovat své profesi, má přislíbeno i místo v jednom masážním salonu. Dokonce má i podnikatelské ambice, jelikož je jeho snem otevřít si vlastní wellness studio, kde by kromě různých druhů masáží provozoval i klasické lázně. Je si vědom skutečnosti, že tento sen vyžaduje další vzdělávání v oboru a uvažuje i o dalším studiu. Patrik se obává, zda bude odpovídající škola připravena na slabozrakého studenta. V jeho snahách jej podporuje celá rodina.

Ondra

Dalším osloveným respondentem je nevidomý Ondra. Je to dvacetiletý student tříletého oboru „Keramická výroba“, po jehož absolvování získá výuční list. V současnosti navštěvuje již druhý ročník. Ondra se při rozhovoru projevuje jako uzavřený, ne moc sdílný muž, což je zřejmě důsledek jeho zrakového omezení. Žije pouze se svou matkou a zřejmě nemá ani žádné „fyzické“ kamarády. Zaměřil se totiž na počítače a virtuální svět. Poměrně hodně času tráví na sociálních sítích, a to jak na těch běžných, tak i na určených pro nevidomé (např. Klango – tato sociální síť byla ukončena v květnu 2018). K ovládnutí osobního počítače používá především očečítač⁴⁷ JAWS, ale vlastní i Braillovský řádek⁴⁸.

Školu Aloyse Klara včetně studijního oboru mu vybrala jeho maminka, a to zřejmě vzhledem ke snadné dopravě do budovy školy. Ondra poměrně rád navštěvuje školu, ale studovaný obor jej nijak nezaujal. Nicméně svědomitě a zodpovědně plní všechny své studijní povinnosti, ale svou budoucnost si nespojuje s výrobou keramiky. Rád by v budoucnu pracoval s počítači, ovšem nemá zatím žádnou konkrétní představu.

Ondra zatím nebyl v oblasti brigád a v práci při škole příliš aktivní. Měl ale to štěstí, že přes maminku kolegyni získal kontakt na neziskovou organizaci, která sdružuje a zaměstnává zdravotně znevýhodněné osoby, a to zejména právě se zrakovými handicap. Díky jejich činnosti jim mohl na čtrnáct dní brigádně vypomáhat v rámci jednoho projektu. Pracoval s počítačem a jeho náplní práce bylo skenování, korekce textu, získávání dat z internetu atp. Většinu práce mohl splnit přímo z prostředí domova, takže neměl ani žádné nesnáze s novým prostředím. Tato zkušenost se mu velmi zalíbila a byl by rád, pokud by i v budoucnosti mohl pro tuto organizaci pracovat.

⁴⁷ Asistivní pomůcka určená především pro nevidomé uživatele, která vizuální výstup převádí do syntetické hlasové podoby. Tento software umožňuje navigaci nejen v obsahu stránek, ale i v operačním systému pomocí klávesových zkratk.

⁴⁸ Jedná se o asistivní pomůcku, kterou lze použít v kombinaci s očečítačem obrazovky. Tato periférie vezme text, který buď uživatel nasnímal skenerem nebo jej zkopíroval z Internetu a pokud jej rozezná OCR program (digitalizace textů), převede text nevidomému uživateli do slepeckého Braillova písma, které může na zařízení nahmatat.

Terezie

Terezie byla jedinou zástupkyní ženského pohlaví, která byla ochotná poskytnout rozhovor. Jedná se o osmnáctiletou dívku, která studuje na střední škole Aloyse Klara tříletý obor „Rekondiční a sportovní masér“, který je zakončen výučním listem. Terezie je velmi milá, živá a veselá dívka, na které byste její handicap (slabozrakost) vůbec nepoznali. Nosí pouze velmi silné brýle, které díky současné nabídce českých optik vypadají velmi vkusně. Je velmi hezká a díky své povaze má i mnoho přátel. Žije v Praze se svým starším bratrem a rodiči.

Školu navštěvuje Terezie velmi ráda, ale je to spíše díky spolužákům než kvůli studijnímu oboru. Střední školu Aloyse Klara a svůj studijní obor si zvolila na základě rodinné rady. Důvodem byl zejména předpoklad budoucího zaměstnání v beauty salonu její tety. V současné době studuje první ročník. O studijních úspěších či nesnázích nechtěla mluvit, z čehož by bylo možno usoudit, že jí studium příliš nezajímá. Velmi ráda hovořila o svých spolužácích, kamarádech a aktuálních kulturních a společenských problémech.

Terezie zatím nemá vůbec žádné pracovní zkušenosti. Díky finančně silnému rodinnému zázemí nebyla nikdy nucena přivydělávat si. Nikdy jí to zatím ani nenapadlo. O své pracovní budoucnosti uvažuje pouze v souvislosti s výše zmíněným salonem její tety. Předpokládá, že ta rozšíří nabídku svých služeb i o masáže, které bude realizovat.

David

Posledním osloveným respondentem byl David. Jedná se o šestnáctiletého slabozrakého studenta, který stejně jako Terezie navštěvuje první ročník tříletého oboru „Rekondiční a sportovní masér“. I on po jeho úspěšném ukončení získá výuční list. O svém rodinném zázemí nechtěl příliš hovořit, ale z jeho slov bylo zřejmé, že má několik sourozenců a bydlí společně s nimi, maminkou a svým otčímem nedaleko Prahy. Vztahy doma zřejmě nejsou zcela ideální, ale David má naštěstí velkou oporu ve své babičce a ve dvou kamarádech ze základní školy.

David si Střední školu Aloyse Klara vybral zcela sám, a to na základě kamarádova doporučení. Volbu masérského oboru učinil čistě z pragmatického předpokladu snadnějšího nalezení budoucího zaměstnání, navíc ostatní nabízené obory ho nijak zvlášť

neoslovily. Školu navštěvuje „celkem rád“ a dle jeho slov se „z toho snaží získat co nejvíce“. Přátele si v nové škole zatím nenašel, ale kolektiv označil za kamarádský.

David vzhledem ke svému nízkému věku a zdravotnímu handicapu neměl zatím mnoho příležitostí získat vhodnou práci. Pracovní zkušenosti ale již má. Za pomoci svých kamarádů roznášel v místě bydliště letáky a také několikrát doplňoval zboží v místní samoobsluze. O své pracovní budoucnosti zatím žádnou konkrétní představu nemá, ale uvědomuje si, že se musí snažit a najít si nějaké vhodné zaměstnání.

8.1 VYHODNOCENÍ ROZHovorŮ A DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ, SHRnutÍ VÝzkUMU

Do výzkumného šetření jsme zahrnuli i rozhovor s vybranými studenty střední školy. Z celkového počtu studentů střední školy jsme vybrali čtyři studenty, kteří byli ochotni účastnit se přímého rozhovoru. Pro komfort studentů se rozhovor konal v jejich známém prostředí, kterým je školní klubovna a třídy. Na rozhovory bylo dostatek času.

I přesto, že jsme studentům zajistili vcelku vyhovující, jim známé prostředí, a přesto, že se rozhovoru účastnili studenti, kteří měli o rozhovory zájem, nakonec se ukázalo, že někteří mají problém se sebezprezentací. Odpovědi na otázky sdělovali velmi opatrně. Není to sice předmětem našeho zkoumání, ale při podrobnější analýze bychom mohli dojít i k dalším dílčím poznatkům s vypovídající hodnotou o jejich psychickém stavu, o drobnostech, které měly na rozhovor vliv, aniž by souvisely s naším výzkumným cílem.

Každý student měl stejné podmínky a stejné dotazy. Nechali jsme studentům dostatek času na promyšlení jejich odpovědi, pokud se jim nechtělo na nějakou otázku podrobně odpovídat, ponechali jsme jejich strohé odpovědi. Ze všech rozhovorů je patrné, že všem studentům, ačkoli měli jiný důvod pro volbu povolání, záleží na vzdělání. Jsou patrné různé sociální vrstvy studentů. Domníváme se, že studenti, kteří se musejí více snažit, aby dosáhli určitého stupně vzdělání, si možnosti studovat cení více než ti, kteří mají dostatečně zajištěné sociální prostředí. Bohužel, tito studenti jsou pod vlivem svého okolí a nechávají se jím silně ovlivňovat. Zatím se sami nezamýšlí nad svým uplatněním a podřizují se tak svým známým, rodině nebo kamarádům.

Z rozhovoru se studenty dále vyplynulo, že mají omezeny možnosti vzdělávání. Ať už je to výběr studijních oborů, škol, nebo míst, kde se budou vzdělávat. Jedinec s handicapem musí přemýšlet, a hlavně hledat školy, které umožňují studium zrakově handicapovaným. Mnohdy právě jejich touha po vzdělání a následném uplatnění ztroskotá na tomto faktu.

Z dotazníkového šetření i rozhovorů vyplývá, že stanovené hypotézy byly potvrzeny.

H1 = Nejčastěji jsou respondenti při výběru střední školy ovlivněni svými rodiči. Vzhledem k tomu, že respondenti mohli zvolit více odpovědí, došlo tedy ke kombinaci několika odpovědí. Výsledkem je stejná hodnota 71 % pro odpověď „rozhodl jsem se sám“, zároveň s odpovědí „ovlivnili mě rodiče“. Z toho můžeme usuzovat, že na doporučení rodičů se studenti sami rozhodli, zda se budou vzdělávat ve zvolením studijním oboru.

H2 = Více jak třetina respondentů má již nějakou pracovní zkušenost ve svém oboru. I tato hypotéza se nám výzkumem potvrdila. Zjistili jsme, že skutečně více jak třetina respondentů má již nějakou pracovní zkušenost za sebou. Nemusí být nutně spojená přímo se studiem, nebo si při studiu vydělávat, ale více jak třetina respondentů už ví, co je po absolvování studia čeká, jaké je působit na trhu práce.

H3 = Více jak polovina respondentů plánuje v budoucnu studium či práci v oboru. Konečně i naše třetí hypotéza je potvrzena. Téměř všichni respondenti se budou snažit najít práci ve vystudovaném oboru, nebo pokračovat dále ve vzdělávání a zvýšit si kvalifikaci.

ZÁVĚR

Teoretická část bakalářské práce se zaměřila na rešerši odborné literatury a jiných zdrojů pojednávajících o zrakově handicapovaných jedincích. Praktická část poté poskytla na základě výsledků dotazníkového šetření a realizovaných rozhovorů informace o vzdělávání a pracovních plánech těchto mladých lidí. Po absolvování střední školy mají možnosti splnit si vidinu nějakého uplatnění, ať již ve vystudovaném oboru, nebo si najdou práci dle svého zájmu. Ideální je, pokud mají studenti motivaci. Něco, co je žene vpřed, co je pohání, aby se dál vzdělávali a chtěli být platnými členy naší společnosti.

Bakalářská práce se zaměřila na podmínky, možnosti a schopnosti žáků vzdělávat se ve zvoleném oboru. Troufáme si tvrdit, že na rozdíl od jedinců bez handicapu, kdy často volí studium nebo práci pod vlivem svého okolí a po získání kvalifikace nemají zájem pracovat ve vystudovaném oboru, je toto kritérium pro handicapované jedince zásadní. Svůj obor si volí právě proto, že chtějí nalézt uplatnění ve zvoleném oboru. Už proto, že nemají moc možností hledat jinou práci, než pro kterou studují. Přesto tvrdíme, že výběr studia volí se zájmem. Často pod vlivem svých rodičů, kamarádu či blízkého okolí. Musí brát v potaz také dostupnost škol, které jsou svým zařízením a vlastně i zařazením jediným možným řešením pro jejich vzdělávání. V praktické části jsme si pomocí dotazníkového šetření i rozhovorů potvrdili stanovené hypotézy. Jedním z dílčích cílů bylo identifikovat silné a slabé stránky vzdělávací instituce z pohledu studenta.

Instituce jako taková je sama o sobě pro studenty kvalitní volbou. Zdá se však, že studenti ze svého pohledu nemají moc možností k výběru vhodného oboru. Vždy se najdou limity, na které musejí brát handicapovaní lidé ohled. Nemohou se jen tak rozhodnout, zda je právě pro ně zvolená škola vhodná, zda budou moci studovat bez omezení, nebo zda budou muset podstupovat určité ústupky. Pokud nějaké budou muset podstoupit, netuší, kolik jich bude.

Vzhledem k tomu, že zrakově handicapovaní jedinci musí ve svém životě zdolávat už tak nemalé překážky, vedou nás závěry výzkumu k zamyšlení, zda nenastal čas k tomu, aby se přehodnotil pohled na snahu o vzdělání a sebevzdělávání takových jedinců a zda by nemohli mít na výběr z více možností. Ať už je to zvýšením škály a pestrosti studijních oborů, nebo počtem škol, do kterých se tito jedinci mohou přihlásit.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ČAPEK, R.: *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010, 325 s. ISBN 978-80-247-2742-4

ČERMÁK, M.: *Projevy a formy diskriminace osob se zdravotním postižením*. 1. vyd. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, 2012, 63 s. ISBN 978-80-87181-08-9

HAMADOVÁ, P., L. KVĚTOŇOVÁ, Z. NOVÁKOVÁ: *Oftalmopedie. Texty k distančnímu vzdělávání*, 2. vyd. Brno: Paido, 2007, 125 s. ISBN 978-80-7315-159-1

HANÁKOVÁ, A., M. POTMĚŠIL, V. TYLŠAROVÁ, E. URBANOVSKÁ: *Vzdělání pohledem žáka se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015, 154 s. ISBN 978-80-244-4924-1

Hendl, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

KIMPLOVÁ, T., M. KOLAŘÍKOVÁ: *Jak žít s těžkým zrakovým postižením? Souhrn (nejen) psychologické problematiky*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014, 157 s. ISBN 978-80-7387-831-3

KNOTOVÁ, D.: *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, 258 s. ISBN 978-80-247-4502-2

KVĚTOŇOVÁ, L.: *Základy oftalmopedie*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, ISBN 80-210-0667-6

LUDÍKOVÁ, L.: *Kategorie osob se zrakovým postižením*. In FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007, ISBN 8-80-244-1857-5

LUDÍKOVÁ, L.: *Speciální pedagogika osob s postižením zraku*. In RENOTIÉROVÁ M., L. LUDÍKOVÁ, *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, ISBN 80-244-0646-2

MICHÁLEK, M.: *Žít jako vy, aneb rovné příležitosti pro nevidomé: zkušenosti, netradiční pohledy, náměty a doporučení*. Praha: Okamžik, 2016, 71 s. ISBN 978-80-86932-44-6.

NOVOHRADSKÁ, H.: *Vybrané kapitoly u Oftalmopedie*. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 2009, 85 s. ISBN 978-80-7368-731-1

OPEKARKOVÁ, O.: *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. 2. upr. a dopl. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, 72 s. ISBN 978-80-86723-96-9

PRÁZDNÁ, R.: *Význam výpočetní techniky v procesu edukace žáků a studentů se zrakovým postižením*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2009,

SLOWÍK, J.: *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. Pedagogika, ISBN 978-80-247-1733-3

ŠTRÉBLOVÁ, M.: *Poznáváme svět se zrakovým postižením: úvod do tyflopédie*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2002, 67 s. ISBN 807044-448-7

TANNENBERGEROVÁ, M.: *Průvodce školní inkluzí, aneb, jak vypadá kvalitní základní škola současnosti?* Praha: Wolters Kluwer, 2016, 176 s. ISBN 978-80-7552-008-1

VALENTA, M.: *Přehled speciální pedagogiky: rámcové kompendium oboru*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014, 262 s. ISBN 978-80-252-0602-6

Seznam použitých internetových zdrojů

MAKOVCOVÁ, S.: *Úmluva OSN o právech se zdravotním postižením*. [online]. [cit. 2018-11-25]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/10775/umluva_info_160511.pdf

SEZNAM ZKRATEK

ADHS	-	Hyperaktivita s poruchou pozornosti
CNS	-	centrální nervová soustava
ČR	-	Česká republika
H1	-	hypotéza 1
H2	-	hypotéza 2
H3	-	hypotéza 3
JAWS	-	asistivní pomůcka
MKF	-	Mezinárodní klasifikace funkčních schopností
MKN	-	mezinárodní klasifikace nemocí
MŠ	-	mateřská škola
o.p.s.	-	obchodně prospěšná společnost
Sb.	-	Sbírka
SŠ	-	střední škola
WHO	-	Světová zdravotnická organizace
ZP	-	zrakově postižení
ZŠ	-	základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam grafů

Graf 1 – Pohlaví.....	51
Graf 2 – Věk.....	52
Graf 3 – Stupeň oční vady	53
Graf 4 – Důvody výběru školy.....	54
Graf 5 – Osoby, které nejvíce ovlivnily výběr studia	55
Graf 6 – Rozdělení respondentů dle jejich spokojenosti se zvolenou školou.....	56
Graf 7 – Nejmilejší skutečnost na škole	57
Graf 8 – Největší potíže na škole.....	58
Graf 9 – Způsob zakončení školy	59
Graf 10 – Oblíbené vyučovací předměty	60
Graf 11 – Nejčastější volnočasové aktivity	61
Graf 12 – Práce při škole	62
Graf 13 – Poskytovatel pracovního místa.....	63
Graf 14 – Při studiu současná práce ve svém oboru	64
Graf 15 – Plány po ukončení školy.....	65
Graf 16 – Důležitý faktor pro výběr školy.....	66
Graf 17 – Skutečnosti, zda nová škola či zaměstnání odpovídá jejich zálibám	67
Graf 18 – Doporučení při výběru školy či zaměstnání	68

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník.....	I
----------------------------------	----------

Příloha A - Dotazník

Příloha č. 1 – dotazník

Ahoj holky a kluci,

dovoluji si Vám předložit krátký dotazník s prosbou o vyplnění na téma zjištění schopností a předpokladů zrakově postižených žáků střední školy k výkonu budoucí profese. Dotazník je anonymní a není nijak omezen čas jeho zpracování. Výsledky tohoto výzkumu budou využity výhradně pro účely bakalářské práce. Děkujeme předem za Vaši vstřícnost a přejeme hezký den.

1. Jaké je Vaše pohlaví?

muž

žena

2. Jaký je Váš věk?

3. Jaký máte stupeň oční vady?

nevidomý(á)

zbytky zraku

slabozraký(á)

poruchy binokulárního vidění

jiné, uveďte prosím jaké:

4. Z jakého důvodu jste si zvolil(a) právě tuto školu? (možno zvolit více odpovědí)

studijní obor

studijní výsledky na ZŠ

zdravotní postižení

vzdálenost od školy

doporučení

šance na získání zaměstnání v daném oboru

jiné, uveďte prosím jaký:

5. Při výběru školy a Vašeho studijního oboru Vás nejvíce ovlivnili? (možno zvolit více odpovědí)

- rozhodl jsem se sám
- rodiče
- kamarádi
- učitel(é)
- výchovný poradce
- lékař
- jiné, uveďte prosím jaké:

6. Jste s touto školou spokojen(a)?

- ano
- spíše ano
- ani ano, ani ne
- spíše ne
- ne

7. Co máte na škole nejraději? (možno zvolit více odpovědí)

- možnost přijít do styku a komunikovat s jinými lidmi
- možnost dozvědět se něco nového
- pocit uspokojení, když jsem úspěšný(á)
- příležitost naučit se samostatnosti
- jiné, uveďte prosím jaké:

8. S čím máte ve škole největší potíže? (možno zvolit více odpovědí)

- s porozuměním probíranému učivu
- s plněním úkolů ve stanoveném čase
- s ústním projevem

- s písemným projevem
- s uváděním poznatků do souvislostí
- jiné, uveďte prosím jaké:

9. Jakým způsobem je studium ukončeno?

- maturitní zkouškou
- výučním listem

10. Z vyučovaných předmětů mě nejvíce baví:

- přírodovědné (např. matematika, fyzika, biologie)
- humanitní (např. český jazyk, dějepis, jazyky)
- praktické vyučování

11. Co nejraději děláte ve svém volném čase? (možno označit více položek)

- sportuji
- pracuji s počítačem
- odpočívám u televize nebo hudby
- čtu si
- vzdělávám se
- ležím nebo spím
- jiné, uveďte prosím co:

12. Pracovali jste někdy při škole?

- ano, prázdninové brigády
- ano, pravidelné brigády
- ano, částečný úvazek
- ne

13. V případě že ano, jednalo se o:

- volný pracovní trh
- chráněný pracovní trh

14. V případě že ano, pracujete ve svém oboru?

- ano
- ne

15. Co byste chtěli dělat po ukončení střední školy?

- další studium v rekvalifikačním kurzu
- další studium na vyšší odborné škole
- další studium na vysoké škole
- nalézt práci v oboru
- nalézt práci

16. Důležitým faktorem pro výběr školy (další studium) respektive pro zaměstnání je pro Vás: (možno zvolit více odpovědí)

- zrakové postižení
- blízkost bydliště
- zajímavost oboru
- možnost spojení zájmů se školou či zaměstnáním
- rodinná tradice
- jiné, uveďte prosím jaký:

17. Bude zvolená škola nebo práce odpovídat Vaším zálibám?

- ano
- ne

18. Budete při výběru školy nebo zaměstnání dbát něčí rady? (možno zvolit více odpovědí)

- rodičů
- pedagogů
- lékařů
- poradenských pracovníků
- někoho jiného, uveďte prosím koho:

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jakub Teubner

Obor: speciální pedagogika – vychovatelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Odborné vzdělávání a profesní příprava žáků ZP na SŠaMŠ A.Klára

Rok: 2019

Počet stran textu bez příloh: 67

Celkový počet stran příloh: 5

Počet titulů českých použitých zdrojů: 18

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 1

Vedoucí práce: PhDr. Josef Novotný, CSc.